

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»**

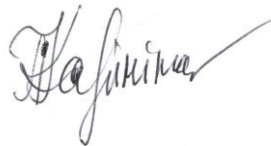
КАЛІНІНА ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА

УДК 371.20:351.851

**СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ**

13.00.06 – теорія та методика управління освітою

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук**

Київ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті педагогіки Академії педагогічних наук України.

Науковий консультант доктор педагогічних наук, професор
Маслов Валентин Іванович,
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»,
Центральний інститут післядипломної
педагогічної освіти, професор кафедри
менеджменту освіти, економіки і маркетингу.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член АПН України
Бондар Володимир Іванович,
Національний державний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова,
Інститут педагогіки і психології, директор;

доктор технічних наук, професор
Дорошенко Юрій Олександрович,
Державна академія житлово-комунального
господарства Міністерства України з питань
житлово-комунального господарства, проректор
з наукової роботи;

доктор педагогічних наук, доцент
Ващенко Людмила Миколаївна,
Національна академія державного управління
при Президентові України, професор кафедри
управління освітою.

Захист відбудеться 25 грудня 2008 р. о 12.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.455.03 в ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»: 04053, м. Київ, вул. Артема, 52-А, корпус 3, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»: 04053, м. Київ, вул. Артема, 52-Д.

Автореферат розісланий «23» листопада 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.С. Снісаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В Україні відбувається зміна суспільного устрою, об'єктивно зумовлена стійкою тенденцією переходу людства (друга половина ХХ ст.) від індустріальної цивілізації до інформаційної, що формує моделі науково-технічного та інноваційного розвитку держави.

Аналіз інформаційно-технологічної ситуації, філософської, управлінської, кібернетичної, психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема інформаційного забезпечення управління соціальними системами та школи як освітнього інституту була об'єктом фундаментальних досліджень у другій половині минулого століття, активно розробляється у різних галузях науки і в наш час. Узагальнення наукових праць, в яких розкриваються теоретичні і технологічні проблеми інформатизації в сфері освіти, дозволяє виділити кілька напрямів наукових досліджень.

Результати фундаментальних досліджень першого напряму представлено у наукових працях Р.Х. Абдєєва, В.П. Андрущенко, Г.Т. Артамонова, Д. Белла, В.Ю. Бикова, В.В. Бірюкова, Н. Вінера, В. Волькенштейна, В.М. Глушкова, Б.С. Гершунського, Ю.О. Дорошенка, У. Ешбі, М.І. Жалдака, Н.І. Жукова, О.М. Князевої, В.З. Когана, К.К. Коліна, В.Г. Кременя, С.П. Курдюмова, Н.І. Лапіна, В.В. Лапінського, Н.В. Морзе, Т.С. Назарової, І.С. Нарського, Л.А. Петрушенка, К. Поппера, І.А. Пригожина, В.І. Сифорова, А.П. Суханова, А.Д. Урсула, Р. Фішера, Г. Хакена, Р. Хартлі, А.Д. Хомоненка, К. Шеннона у філософії освіти, філософії інформаційної цивілізації, кібернетиці, інформатиці, загальному менеджменті, соціології освіти. У них розкрито філософські концепції феномена інформації, теоретико-методологічні положення соціальної інформатики, кібернетики, феномен управління в соціально-економічній сфері, генезис механізму управління та його філософський статус, механізм самоорганізації матерії та соціуму, нелінійність та діалектику мислення, характерні ознаки інформаційної цивілізації. Однак, ученими акцентується увага на відкритості цієї проблеми та інтерпретації концепцій інформації, необхідності інтеграції здобутків інформатики, кібернетики і синергетики з теорією розвитку під час проведення міждисциплінарних досліджень та реалізації їх на практиці управління, використанні можливостей інформаційних ресурсів, засобів ІКТ, мережі Інтернет для проектування й модернізації управління освітою і ЗНЗ.

Другий напрям пов'язаний з теоретико-практичними дослідженнями інформації як атрибуту і одного з ключових елементів класичної адміністративно-функціональної моделі управління в освіті на різних ієрархічних рівнях, функції організації лише на основі педагогічної інформації, розробкою змісту банків педагогічної інформації на засадах теорії школознавства і педагогіки в контексті радянської методології (С.І. Архангельський, В.П. Баймаков, Д.М. Гвішиані, М.І. Кондаков, Ю.А. Конаржевський, В.С. Татьянченко, О.А. Орлов, Т.І. Шамова, П.В. Худоминський, Т.К. Чекмарьова та ін.), які за сучасних умов виробництва засобів інформатизації та ІКТ, розвитку теорії освітнього менеджменту, педагогіки і моделі державно-громадського управління школою, набувають суттєвих інноваційних і модернізаційних змін.

Третій напрям вивчення проблеми пов'язаний з обґрунтуванням теорії управління ЗНЗ на основі положень теорії соціальних систем і кібернетики щодо специфіки феномену управління, факторів впливу зовнішнього середовища на функціонування ЗНЗ, зворотного зв'язку як основи контролю діяльності ЗНЗ; удосконаленням інформаційних банків і систем внутрішньошкільної педагогічної інформації, класифікації педагогічної інформації та уточненням їхнього змісту, але без урахування зовнішніх інформаційних потоків і соціальної інформації (В.Г. Афанасьєв, В.І. Бондар, Є.С. Березняк, Ю.В. Васильєв, Л.І. Даниленко, Ю.К. Конаржевський, В.І. Маслов, Н.М. Островерхова, В.С. Пікельна, Ю.Я. Табаков, Л.І. Фішман, Т.І. Шамова, А. Шміте, О.Т. Шпак та ін.). Зокрема, у значній кількості статей, публікацій вітчизняних і зарубіжних учених із теорії і практики сучасної педагогіки та державного управління розкрито сутність, обґрунтовано різні системи збору педагогічної інформації та її основні компоненти (мета, джерела, методи, засоби й технології збору інформації), репрезентовано моніторинг як діяльність **суб'єктів** щодо систематичного збору і використання інформації (В.Ю. Бодряков, В.В. Васильєв, Л.М. Ващенко, Н.О. Вербицька, В.В. Гуменюк, Г.В. Єльнікова, Ю.М. Канігін, Дж. Кантер, А.Є. Капто, Т.О. Лукіна, В.Е. Лунячек, О.І. Ляшенко, В.І. Маслов, А.Н. Майоров, О.А. Орлов, Є.М. Павлютенков, В.Ф. Петров, Є.Н. Ричіхіна, О.І. Севрук, В.С. Тат'янченко, Л.І. Фішман, П.І. Трет'яков, Т.І. Шамова, С.Є. Шишов та ін.). Однак, найбільш вивченим виявився тільки процес збору педагогічної інформації, а проблема інформаційного забезпечення управління ЗНЗ не досліджувалася з позицій інформаційного менеджменту, соціальної інформатики та моделі державно-громадського управління школою за умов розвитку інформаційного суспільства.

Розвиток теорії загального, освітнього та інформаційного менеджменту, засобів ІКТ, обґрунтування концепції управління інформаційними ресурсами зумовили важливий напрям наукових розвідок інформатизації управління освітою, що знайшов відображення в працях Б.Н. Андрушкова, М. Альберта, І. Ансоффа, Д. Бодді, В.Ю. Бикова, Дж. Вагнера, О.С. Віханського, А.М. Гуржія, Л.І. Даниленко, Дес Дерлоу, Ю.О. Дорошенка, Г.А. Дмитренка, М.І. Жалдака, В.Г. Кременя, Т.І. Лукіної, В.М. Мадзігона, В.І. Маслова, М. Мескона, М. Портера, В.І. Трет'яка, Ф.І. Хміля, Ф. Хедоурі та ін. Суттєво збагатили означену проблему фундаментальні праці провідних українських учених: Н.М. Бібік, В.І. Бондаря, М.І. Бурди, Л.М. Ващенко, Г.В. Єльнікової, М.Б. Євтуха, В.І. Лугового, О.І. Ляшенка, В.С. Маслова, Н.Р. Нижник, В.С. Пікельної, О.І. Пометун, Н.Г. Протасової, В.В. Олійника, О.Я. Савченко, В.М. Тютюнника, Є.М. Хрикова, В.В. Цветкова та зарубіжних науковців – Г.В. Атамчука, М. Блауга, М. Вудхолла, В.Н. Волкової, В.О. Воронкова, С.О'Доннела, В.І. Кноррінга, Г. Кунца, М. Месаровича, М.Х. Мескона, В. Уайта, предметом вивчення яких були теоретичні основи модернізації соціально-педагогічних систем у галузі освіти, механізми та технології підвищення ефективності управління освітньо-інформаційними процесами.

Чимало напрацювань вітчизняних і зарубіжних науковців, учених, дослідників присвячено особливостям класифікації, ідентифікації,

використання інформаційних ресурсів у процесі управління, структурування інформаційних масивів, удосконалення інформаційних потоків в управлінні, визначення інформаційних потреб керівників і споживачів інформації в соціальній сфері, зокрема в освіті (А.Б. Антопольський, О.В. Артющуків, В.Ю. Бодряков, В.В. Бойко, Г.І. Бритченко, Н.О. Вербицька, А.Є. Вікторов, В.В. Годін, А.В. Голованов, І.К. Корнеєв, Б.Л. Казаневич, К.К. Колін, С.П. Кудрявцева, А.Н. Мартинов, А.Д. Урсул і ін.). Однак, при безумовній важливості цих досліджень поза увагою дослідників залишилися важливі аспекти теоретико-методологічних і технологічних основ інформаційного управління **загальноосвітніми навчальними закладами (ЗНЗ)**, здобуті на основі інтеграції різних галузей наук, зміст і технології здійснення інформаційної діяльності, розвиток інформаційної компетентності керівників шкіл і організація процесу її підвищення. Крім того, аналіз наукової літератури з даної проблеми свідчить, що, незважаючи на досить вагомі результати наукових пошуків, здобуті результати не отримали форми цілісного узагальнення в контексті наукового обґрунтування системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ та підтверджує недостатній ступінь розробленості предмета нашого дослідження. Такі дослідження для України є новим пріоритетним напрямом наукових пошуків, які визначають прискорений науково-технологічний розвиток інформаційного суспільства в державі, доцільність впровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ, АУІС в управління сферою освіти.

Актуальність теми. Особистість, освіту, інформацію й теоретичне знання визнано стратегічними ресурсами та найістотнішими цінностями у країні. У нормативно-правових документах чинного законодавства констатовано, що для реалізації інтелектуального потенціалу нації та міжнародної конкурентоспроможності держави рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності, впровадження сучасних ІКТ, наукоємних й інформаційних технологій в управління соціальною сферою, здійснення фундаментальних і прикладних досліджень є недостатнім.

Серед національних пріоритетів державної освітньої політики інформатизації визначено створення інфраструктури, інформаційних ресурсів (ІР), нових інформаційних технологій (НІТ), інформаційних систем (ІС), автоматизованих баз даних (АБД) і використання засобів ІКТ з метою забезпечення вільного доступу до ресурсів комп'ютерних мереж, які детермінують зміст і структуру, вибір форм, методів, засобів і технологій управління в ЗСО. Однак, невирішеною в теорії та практиці залишається проблема неадекватності випереджального розвитку ІР, НІТ, ІС управлінського призначення та їх повільним впровадженням у практику управління загальноосвітніми навчальними закладами (надалі ЗНЗ) через недостатню готовність переважної більшості керівників до здійснення інформаційної діяльності. Розв'язання проблеми інформаційного забезпечення управління ЗНЗ як складової інформатизації освіти є не лише фактором розвитку інформаційного суспільства в Україні, а й необхідністю щодо забезпечення вищого рівня ефективного управління ЗНЗ та якості освіти

учнівської молоді на основі створення інформації та ІР, впровадження ІУС, мереж, НІТ, ІКТ.

Аналіз результатів наукового доробку і практики управління сучасними ЗНЗ дозволив виявити соціально-педагогічні **суперечності**, що породжують низку проблем теоретичного і практичного характеру, які гальмують розвиток загальної середньої освіти нової якості та впровадження новітніх ІКТ в управління ЗНЗ між:

- вимогами суспільства до підвищення ефективності управління в сфері освіти і наявним рівнем загальнодоступної інфраструктури, ступенем розробки інформаційних систем, ІКТ, автоматизованих систем управління (АСУ) та їх практичним використанням керівниками ЗНЗ;

- потребою в докорінній зміні характеру інформаційно-комунікаційної взаємодії та зв'язків між усіма суб'єктами управління різних ієрархічних рівнів, новими соціальними вимогами до професійної діяльності керівника ЗНЗ і недостатнім рівнем сформованості інформаційної компетентності;

- постійним виробленням нової інформації, інформаційних ресурсів, проникненням мережі Інтернет практично в усі сфери діяльності людини, швидкістю отримання та передачі інформації завдяки засобам ІКТ та можливостями її опрацювання керівниками ЗНЗ;

- надлишковістю і неструктурованістю інформаційних потоків у організаційній структурі управління ЗНЗ, що призводять до необґрунтованості і несвоєчасності прийняття управлінських рішень керівниками.

Зазначені **суперечності** зумовлюють необхідність подальшого проведення системних досліджень, пов'язаних із реалізацією національної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні та практикою інформатизації сфери освіти, потребують розробки принципово нових теоретичних і технологічних підходів до управління процесами функціонування й розвитку ЗНЗ на засадах інформаційного менеджменту та соціальної інформатики. Викладене вище зумовило вибір теми дослідження: «Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана під час здійснення керівництва комплексною темою «Організаційно-педагогічні умови управління якістю освіти в загальноосвітньому навчальному закладі» (державний номер реєстрації № 0105U000201) та відповідно до тематичного плану наукових досліджень Інституту педагогіки АПН України. Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Інституту педагогіки АПН України (протокол № 6 від 16.06.2005 р.) і узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 28.02.2006 р.) та уточнений шифр спеціальності (протокол № 3 від 25.03.2008 р.).

Мета дослідження полягає в створенні методологічно обґрунтованої та експериментально апробованої системи інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом із використанням

технічних засобів і АСУ на засадах інформаційного менеджменту та соціальної інформатики в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Завдання дослідження:

1. Здійснити системний і контент-аналіз генезису теоретичних засад загального менеджменту та визначити його вплив на розвиток інформаційного менеджменту в сфері освіти як окремої галузі наукового знання.
2. Вивчити стан теоретичної розробленості проблеми і концептуальних підходів до функціонування інформаційних потоків в управлінні ЗНЗ.
3. Встановити у процесі констатувального експерименту якість забезпечення інформацією практичного управління ЗНЗ із використанням інформаційних технологій.
4. Визначити та науково обґрунтувати зміст і структуру інформаційної компетентності керівника ЗНЗ, розробити методику діагностування стану її сформованості.
5. Розробити теоретичні основи функціонування інформаційних систем управління адекватні сучасним вимогам, науковим розробкам і новим інформаційним технологіям.
6. Концептуально обґрунтувати наукові засади побудови, архітектуру і зміст моделі АСУ загальноосвітнім навчальним закладом та провести її експериментальну апробацію.
7. Проаналізувати та узагальнити результати експерименту на засадах кваліметричної експертизи, підготувати науково-методичні рекомендації для підготовки керівників шкіл у післядипломній педагогічній освіті щодо застосування теоретичних положень і технологій інформаційного управління в сфері освіти.

Об'єкт дослідження – наукові здобутки і практичний досвід управління сучасними навчальними закладами в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Предмет дослідження – теорія і технологія управління ЗНЗ як відкритою, соціально-педагогічною системою на засадах інформаційного менеджменту, соціальної інформатики, інформаційних технологій та інноваційного використання автоматизованої системи управління.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс теоретичних та емпіричних методів, адекватних меті і завданням роботи.

Теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення застосовувались для обґрунтування філософсько-методологічних основ дослідження; генетичний та системний аналіз – з метою виявлення етапів розвитку наукових підходів і шкіл менеджменту; системний, порівняльно-зіставний, креативно-прогностичний аналіз, контент-аналіз – для визначення сутності феномену інформації, джерел і різновидів соціальної інформації, змісту інформації та інформаційної діяльності керівників ЗНЗ, інформаційного менеджменту в сфері освіти, порівняння авторських моделей управлінських інформаційних систем, визначення нормативно-правової бази інформаційної діяльності у галузі освіти та управління інформаційними ресурсами; моделювання АСУ, системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, факторно-критеріальної моделі ефективності управління ЗНЗ – для перевірки

гіпотези і теоретичних висновків автора; проблемно-генетичний метод – з метою встановлення ретроспективи розвитку ідей управління ЗНЗ на засадах інформаційного менеджменту, абстрагування, формалізація, узагальнення для обґрунтування понятійно-категоріального апарату дослідження та формулювання висновків і рекомендацій.

Емпіричні методи дослідження: праксиметричні (вивчення та аналіз інформаційної діяльності керівників), діагностичні (анкетування, індивідуальна експертна оцінка, бесіда, метод самооцінки, метод взаємних рекомендацій, метод анкетних даних експертів, тестування, інтерв'ювання, опитування керівників шкіл), обсерваційні (пряме і непряме спостереження за процесом управління ЗНЗ, управлінською діяльністю) запроваджувались для вивчення стану проблеми у масовій практиці ЗНЗ, експериментальні (метод групових експертних оцінок, класичний педагогічний експеримент) – з метою перевірки гіпотези і моделей автора, математичні та статистичні (кількісний та якісний, метод χ^2 К. Пірсона) для оцінки стану організації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, динаміки ефективності управління ЗНЗ; методи статистичного виводу для перевірки наукової гіпотези; аналіз номінативних даних для порівняння емпіричного $\chi^2_{\text{екс.}}$ і теоретичного $\chi^2_{\text{теор.}}$ значення коефіцієнта ефективності управління ЗНЗ ($K_{\text{ев}}$).

Наукова новизна одержаних результатів.

Дисертаційна робота є комплексним теоретико-експериментальним дослідженням у науковій галузі інформаційного менеджменту в освіті, в якому вперше обґрунтовані методологічні основи інформаційного управління в ЗНЗ.

Вперше сформульовано і розкрито теоретичні аспекти побудови та функціонування системи інформаційного забезпечення керівництва школою з використанням технологічних засобів на засадах інформаційного менеджменту та соціальної інформатики, виокремлені і науково обґрунтовані головні структурні компоненти системи: цільовий, суб'єктно-діяльнісний, змістовий, техніко-технологічний, результативний.

Науково-інноваційним є підхід до визначення систематизації і обґрунтування змісту принципів інформаційного забезпечення управління ЗНЗ: принцип інформаційної безпеки в управлінні ЗНЗ, регулювання інформаційних відносин, законності та правової пріоритетності інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, єдності цілей, оптимізації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, функціональної структуризації, використання інформаційних технологій в управлінні ЗНЗ, достатності інформаційного забезпечення управління ЗНЗ і технологій їх реалізації.

Вперше встановлено і науково обґрунтовано причинно-наслідковий зв'язок між організацією інформаційного забезпечення управління і ефективністю управління ЗНЗ, інтегральними показниками факторів ефективності управління та результативністю освітнього процесу в ЗНЗ, наявністю у ЗНЗ інформаційних управлінських систем і ступенем задоволення інформаційних потреб керівників закладів.

Новизною в теорії інформаційного менеджменту є обґрунтування класифікації видів і змісту соціальної та управлінської інформації, змістове наповнення інформаційних потоків у системі управління ЗНЗ.

Вперше розроблена, теоретично забезпечена структура та зміст інформаційної компетентності керівників ЗНЗ. Введено у науково-практичний обіг вітчизняної педагогіки категорії «інформаційне управління ЗНЗ», «соціально-педагогічна інформація», «системно-кібернетичний підхід до управління соціально-педагогічними системами».

У дослідженні удосконалено:

- архітектуру АСУ шляхом поєднання ієрархічної та мережевої моделі БД, змістове наповнення АСУ на основі реляційної парадигми БД, комунікативної та тезаурусної концепцій, структурування інформаційних потоків із використанням сучасних клієнт-серверних мережевих технологій;

- концептуальні засади інформаційного менеджменту в сфері освіти репрезентовані сукупністю системно-кібернетичного, інформаційного, синергетичного, ситуаційного, діяльнісного наукових підходів; факторами відбору інформації, понятійно-категоріальним апаратом;

- конкретизовано сутність дефініцій «інформація», «соціальна інформація», «звітна та облікова статистична інформація», «фінансова інформація», «законодавчо-правова інформація», «економічна інформація», «управлінська інформація», «інформаційне забезпечення управління ЗНЗ», «інформаційний підхід до управління ЗНЗ», «інформаційний обмін», «управлінсько-інформаційні відносини в системі управління ЗНЗ»;

- виокремлено цикл управління ЗНЗ за інформаційно-цільовою основою структурування (інформація та її види, інформаційно-комунікаційні зв'язки між суб'єктами управління та НВП і підсистемами ЗНЗ, інформаційні потоки, процеси та механізми їх реалізації) та представлено його характеристику;

- модернізовано сутність інформаційних процесів і механізмів їх здійснення; механізми суб'єкт-суб'єктної та суб'єкт-об'єктної взаємодії в рівнево-діяльнісній структурі системи управління ЗНЗ на основі полісуб'єктного, діяльнісного, функціонального та інформаційного наукових підходів;

- осучаснено положення теорії управління відкритими соціально-педагогічними системами через обґрунтування мети, завдань та змісту інформаційної діяльності та інформаційно-комунікаційних відносин керівника в архітектурі системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ; концепція ефективності через факторно-критеріальну модель ефективності управління ЗНЗ.

Дістали подальшого розвитку застосування методологічних положень внутрішкільного управління, зокрема визначення ЗНЗ як об'єкта управління, мета, завдання, зміст управлінської діяльності керівника ЗНЗ, сучасний контекст функціонального наукового підходу.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що розроблено та апробовано систему інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, змістове наповнення комп'ютерної програми «Автоматизована система управління «Школа» та науково-методологічне забезпечення продукту (схвалено до використання в ЗНЗ із грифом «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»), технологія практичного використання АСУ для користувачів системи. Запропоновано

методики оцінювання рівнів ефективності управління та організації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, визначення рівнів сформованості інформаційної компетентності керівників. Розроблено алгоритм визначення та технологію статистичного опрацювання значень коефіцієнта ефективності управління ЗНЗ (K_{ey}), шляхи практичної реалізації принципів синергетики в управлінні ЗНЗ та сфері освіти.

Виявлено структуру організації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ як процедури та етапи роботи з інформаційними потоками різних суб'єктів управління. Доповнено і апробовано зміст підвищення кваліфікації та підготовки керівників ЗНЗ навчальними дисциплінами «Інформаційне управління у сфері освіти», «Стратегічне управління освітньою організацією», «Управління людськими ресурсами»; розроблено навчальні посібники, робочі зошити слухачам і методичні рекомендації викладачам-тренерам для навчання керівників у рамках субкомпонента 1.3. Підготовка керівників шкіл з питань управлінської діяльності проекту МОН України «Рівний доступ до якісної освіти в Україні». Автор брала участь у розробці концепції профільного навчання в старшій школі, положенні Міністерства освіти і науки України «Положення про загальноосвітній навчальний заклад» (довідка МОН України №2/2-4-1 від 29.03.2000р.).

Матеріали дослідження використані на курсах підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ, під час розробки і виконання інноваційних освітніх проектів і програм (довідки: МОН України №3/1-554 від 23.12.1998р., №3/3-7 від 10.01.2000р., Рівненського ОППО №412 від 23.05.2008 р., Координаційної ради Асоціації керівників ЗНЗ України №101 від 11.04.2008р., наказ МОН України №1/11 - 676 від 28.02.2002р.).

Основні положення, висновки і рекомендації дослідження впроваджено у практику роботи управлінь освіти і науки Миколаївської та Рівненської облдержадміністрацій, управлінь освіти Миколаївської, Черкаської та Чернігівської міських рад; управлінь освіти Держинської та Фрунзенської районних рад у м. Харкові; відділу освіти Каховської та Кам'янець-Подільської міських рад; експериментальних ЗНЗ різного типу (довідки: управління освіти і науки Миколаївської держадміністрації від 15.02. 2008р., № 642/01; управління освіти і науки Рівненської держадміністрації від 22.05.2008р., №08-09/01-1584; управління освіти Миколаївської виконавчого комітету міської ради від 19.05.2008р., №1350/1/20.01.01; Черкаської міської ради від 30.07.2008 р., №1396/28; Чернігівської міської ради від 23.04.2008р., №01-26/19; управління освіти Держинської та Фрунзенської районних у м. Харкові рад від 17.05.2008р., №633 та від 23.05.2008р., №849; Каховської міської ради Херсонської області від 06.05.2008р., №02-07/1265; управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради від 26.05.08р., №01-20/760; відділу освіти Новоодеської райдержадміністрації від 22.04.2008р., №521; СШ №41 м. Києва від 3.04.2008р., №78; Херсонського ліцею Херсонської обласної ради від 13.05.2008р., №116).

Запропоновані в дисертаційній роботі основні теоретичні положення, розробки, моделі, рекомендації, висновки можуть бути використані в діяльності Уряду України та інших центральних і обласних органах державного управління освітою при реалізації стратегії економічного та

соціального розвитку України (2004-2015pp.) «Шляхом європейської інтеграції», основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015pp., Національної доктрини розвитку освіти України.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням і містить результати, отримані у галузі науки інформаційного менеджменту в сфері освіти. У монографії, що написана з Р.П.Вдовиченко і В.Д.Чайкою особистий внесок, як співавтора, полягає в обґрунтуванні соціально-педагогічної значущості проблеми управлінської компетентності керівників закладів, одноосібному розкритті теоретичних основ управлінської компетентності керівників ЗНЗ, технології реалізації ділових нарад і сутність поняття «управлінське консультування». Одноосібне розкриття концептуальної моделі системи управління та інформаційне забезпечення функціонування обласного ліцею для обдарованої учнівської молоді сільської місцевості висвітлено в підрозділі 1.2 і розділі 3 науково-методичного посібника, що написаний у співавторстві з Н.В. Кнорр і М.І.Рябухою. У статті в співавторстві з Р.П.Вдовиченко презентовано специфіку використання комп'ютерних прикладних програм у режимі реального часу в діяльності міського управління освіти, програмних засобів навчання у ЗНЗ. У розділі посібника, написаного у співавторстві з М.П.Легким, розкрито наукові підходи до визначення суті інформації, сутність соціально-педагогічної інформації, її класифікацію, характерні ознаки та принципи її добору.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й організаційно-методичні та наукові підходи до інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, викладені у дисертації, були апробовані автором на всіх етапах експерименту, оприлюднені у наукових працях, доповідях і виступах, обговорювалися на засіданнях лабораторії управління освітніми закладами та вченій раді Інституту педагогіки АПН України, засіданнях Президії АПН України (Київ, 1998р.), бюро відділення теорії та історії педагогіки АПН України (Київ, 1998р., 2002р., 2007р.).

Основні положення дослідження доповідалися автором на Міжнародних науково-практичних конференціях: «Інформатизація освіти України: стан, проблеми, перспективи» (Херсон, 2001 р.), «Роль аналітичних досліджень у формуванні національної освітньої політики» (Київ, 2001 р.), «Комп'ютерно-інформаційні і комунікаційні технології у навчальному процесі середньої та вищої школи» (Косів, 2003 р.), «Шкільне лідерство в становленні державно-громадського управління національною освітою» (Київ, 2003 р.), «Інформаційно-комунікаційні технології у середній і вищій школі» (Київ-Ізмаїл, 2004 р.), «Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства» (Миколаїв, 2004р.; Чернігів – Ніжин, 2005 р.; Київ, 2006 р.), «Управління в соціальних і економічних системах» (Мінськ, Республіка Білорусь, 2006 р.), «Інтелектуальні і інноваційні технології в управлінні освітою» (Росія, Невінномиськ, 2006 р.); семінарах «Освітній менеджмент» (Голландія, м. Амстердам, 2002 р.), «Стандарти директора, закладу

управління освітою» (Одеса, 2003 р.), «Освіта і менеджмент» (Київ, 2003 р.), «Україна на шляху європейської та євроатлантичної освіти» (Польща, м. Варшава, 2006 р.), «Українські лідери в європейській та євроатлантичній освіті» (Польща, м. Варшава, м. Сулейовек, 2006 р., 2007р., 2008р.), «Інформатизація освіти України: Європейський вибір» (Кам'янець-Подільський, 2007 р.), «Інформаційні технології в освіті: теорія, досвід, проблеми» (Дрогобич, 2007 р.), Українсько-Британському семінарі «Державний контроль за якістю навчання в середніх закладах освіти в Україні» (Київ, 1998 р.).

Всеукраїнських і міжвузівських науково-практичних конференціях: «Особливості формування змісту освіти у загальноосвітніх навчальних закладах для здібної і обдарованої учнівської молоді» (Київ, 1997 р.); «Молодь у науці і творчості – крок у ХХІ століття» (Севастополь, 1998 р.); «Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи» (Херсон, 1997 р.; Суми, 1998 р.; Київ, 1999 р., 2001 р.), «Розвиток творчих і здібних сільських учнів в умовах навчального закладу для обдарованих дітей» (Херсон, 2000 р.), «Роль асоціації керівників шкіл України та інших освітянських громадських організацій у реалізації освітньої політики держави» (Київ, 2000 р.), «Інформатика та комп'ютерно-орієнтовані технології навчання» (Хмельницький, 2001 р.), «Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства» (сmt. Володимирець Рівненської обл., 2002 р.; Херсон, 2003 р., Київ, 2007 р.), «Сучасні системи і технології управління у сфері освіти» (Суми, 2004 р.), «Становлення особистості вчителя в умовах формування інформатизації суспільства: досвід і тенденції» (Хмельницький, 2006 р.); II Всеукраїнському з'їзді працівників освіти (Київ, 2001 р.). Звітних наукових конференціях: «Зміст і технології шкільної освіти» (Київ, 1998-2008 рр.) та наукових конференціях «Проблеми сучасного підручника» (Київ, 2003 р., 2006 р., 2007 р.) Інституту педагогіки АПН України.

Обласних і міських науково-практичних конференціях, науково-пошукових і науково-методичних семінарах, круглих столах. Апробація відбувалася під час участі автора в проекті МОН України спільно з Британською радою «Атестація середніх закладів освіти в Україні» (1997-1998 рр.) (довідка МОН України від 23.12.1998 р.); Українсько-Голландському освітньому проекті керівників шкіл «UDEM» (2001-2003 рр.) та обґрунтуванні базового стандарту діяльності директора школи України в межах його реалізації, проектах: «Громадянська освіта – Україна» (2005-2008 рр.), «Рівний доступ до якісної освіти» (2006 – 2008 рр.), літній школі АКШУ та лабораторії управління освітніми закладами України Інституту педагогіки АПН України у рамках Українсько-Польського проекту (Біла Церква, 2007 р.). Результати дослідження були апробовані під час керівництва кандидатськими дисертаціями здобувачів і аспірантів. Кандидатська дисертація на тему «Діяльність районних відділів освіти з управління навчально-виховним процесом в Україні (1917 – 1994 рр.)» була захищена у 1996 р., її матеріали у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 67 публікаціях автора. З них: 2 монографії, 2 навчальних

посібника, 35 статей у фахових наукових виданнях, із яких 34 одноосібні, 18 доповідей і матеріалів у збірниках наукових конференцій, 9 статей у наукових виданнях. Одноосібних публікацій – 64.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг тексту становить 471 сторінку (основного тексту – 409 сторінок). У списку використаних джерел (обсяг 41 сторінка) подано 465 найменувань, з них 49 – іноземною мовою. Робота містить 22 таблиці, 49 рисунків, 5 додатків на 174 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження; визначено проблему, об'єкт, предмет, мету, загальну гіпотезу, основні завдання та методологічну і теоретичну основи, методи дослідження; розкрито концептуальні ідеї дослідження, сформульовано наукову новизну отриманих результатів дослідження та їх теоретичне і практичне значення; визначено особистий внесок автора.

У першому розділі «Проблеми і розвиток методології управління загальноосвітніми навчальними закладами із використанням інформаційних технологій» проаналізовано наукові надбання загального менеджменту, висвітлено і теоретично обґрунтовано концептуальні підходи інформаційного управління ЗНЗ, сформульовано проблеми і напрями дослідження; розкрито витoki, місце і роль інформаційного менеджменту в загальній теорії менеджменту освіти та управлінні інформаційними процесами і ресурсами в галузі освіти України.

Дисертаційна робота базується на наукових засадах менеджменту, соціального та внутрішкільного управління, що представлені на методологічному, теоретичному і практичному рівнях. Методологічна основа дослідження проблеми пов'язана з ідеєю взаємозумовленості розвитку соціальної формації як суспільного явища, принципом історизму й міжгалузевою інтеграцією наукових здобутків, ідеями наукових шкіл загального і освітнього менеджменту як визначальними факторами становлення й розвитку інформаційного суспільства і інформаційного менеджменту в галузі освіти.

У результаті ретроспективного аналізу генезису наукового менеджменту визначено теоретичне підґрунтя нового виду менеджменту – інформаційного – як сукупності визначальних ідей, концептуальних положень та висновків класичного (ідеї групування робіт, розподілу повноважень і відповідальності менеджерів у організаційній структурі виробництва для ефективного її функціонування, універсальності щодо існування одного найкращого рішення для всіх організацій, єдиної найкращої моделі бюрократичної організації); кількісного (ідея забезпечення керівників різноманітними засобами та інструментами ухвалення рішень); ситуаційного (ідея варіативності реалізації комплексу функцій для різних систем управління, управлінських рішень та моделей управління організацій, управлінської поведінки залежно від

конкретних ситуацій); стратегічного (ідея перенесення центру уваги керівництва на зовнішнє оточення задля вчасного реагування на зміни, що відбуваються у ньому, та передбачення майбутнього) видів менеджменту. А також теоретичних засад суміжних з менеджментом галузей наук: кібернетики (ідея нероздільної єдності процесів управління, інформації та ентропії, висновок учених про антиентропійну спрямованість процесу управління будь-якою системою, синергію й оптимізацію процесів, які цілеспрямовують систему на досягнення якісно нового стану та розвитку, а не системного занепаду – ентропії), соціальної інформатики (концепція тезаурусної інформації, концепція значення знака, атрибутивна та функціональна концепція інформації), інформаціології (ідея розвитку інформаційного суспільства на основі використання ІР і ІКТ, теорія побудови інформаційної моделі Всесвіту для всіх процесів у мікро- та макросвітах, інформаційно-комунікаційних відносин, які відтворюють життя особистості та соціуму) і практики використання ІР, ІС, інформаційних процесів в управлінні галуззю освіти, – все це охарактеризовано нами в другому підрозділі першого розділу.

На основі системного аналізу наукових праць з менеджменту та управління в галузі освіти з'ясовано, що вчені і дослідники акцентують увагу на філософському, організаційно-педагогічному, дидактичному, методичному, економічному, соціально-психологічному аспектах менеджменту, а не на інформаційній природі управління, хоча така позиція і простежується в окремих працях; смислові конструкти термінів «менеджмент» і «управління» та їх гносеологічні корені; загальний менеджмент як галузь наукових знань, що була сформована наприкінці ХІХ століття у США з розвитком ринкових умов і представлена виробничим, індустріальним, класичним, адміністративним, поведінковим, інноваційним, стратегічним, ситуаційним видами менеджменту. Інформаційний менеджмент як вид загального менеджменту почав формуватися за умов розвитку інформаційної цивілізації. Теорії, моделі управління організацією, принципи, методи, технології та механізми управління індустріального менеджменту і нині проходять адаптацію у сучасній освітянській практиці, а організаційні управлінські структури проектується відповідно до двох протилежних принципів класичного управління М. Вебера та Ф.Тейлора.

Аналіз наукового доробку з проблеми дослідження дозволив сформулювати автору теоретико-методологічні засади управління ЗНЗ в умовах зміни освітньої парадигми та розвитку інформаційного суспільства, що ґрунтуються на таких вихідних положеннях: загальноосвітній навчальний заклад, як об'єкт управління, є поліструктурною, стохастичною, неврівноваженою соціально-педагогічною системою, утвореною з сукупності організаційної, соціотехнічної, інформаційної, аналітичної, педагогічної, дидактичної, виховної, фінансово-економічної, нормативно-правової підсистем. Процес управління ЗНЗ є нелінійним, характеризується кількісною мірою – зменшенням ентропії, як мірою ймовірності розвитку систем, антиентропійною спрямованістю та самоорганізацією, єдністю процесів управління, інформації, системи та ентропії; принципах синергетики: нового синергетичного розуміння суб'єктами управління освітньої реальності, освітньо-інформаційного середовища, визнання неоднозначності одержаних

результатів як наслідку їхнього ймовірного опису; «розгортання малого» або підсилення флуктуації; врахування внутрішніх тенденцій розвитку систем і принципу додатковості Н.Бора та ідеї оптимального поєднання змісту релевантної інформації та її обсягу з адресним отриманням користувачами-суб'єктами управління та НВП для розв'язання професійних задач.

Застосування методу ключових слів для визначення знаходження терміна «інформаційний менеджмент» в мережі Інтернет і з'ясування його сутності, дозволяє зробити висновки, що формування в країні наукової галузі – інформаційного менеджменту – знаходить підтвердження в наявності 18 сайтів і 52 документів у ПС «Rambler» та 1 сайті і 1 документі в ПС «Google» станом на 5.05.2008 року, на яких репрезентований власне термін, а щодо інформаційного менеджменту в сфері освіти, то результати пошуку засвідчують про значно повільний його розвиток і запровадження в практику керівництва школами.

У дисертації **презентовано інформаційний менеджмент, як окремий напрям менеджменту освіти – науки про ефективне управління закладами і установами, що збагачується у методологічному й практичному вимірах теоретично обґрунтованим інформаційним субстратом процесу управління, електронними інформаційними ресурсами і продуктами, програмним забезпеченням управлінського та освітнього призначення; має свій науково-пошуковий простір, об'єкт і предмет дослідження, понятійно-категоріальний апарат.**

У першому розділі на основі узагальнення теоретичних положень, що склали теоретичний концепт методології дослідження, визначені основні наукові підходи до реалізації його мети і завдань – аксіологічний, синергетичний, інформаційний, стратегічний до управління ЗНЗ; розкрито сутність і шляхи практичної реалізації полісуб'єктного, компетентнісного наукових підходів у ракурсі предмета дослідження. Означене вище потребувало введення в науковий обіг термінів: «системно-кібернетичний підхід до управління соціально-педагогічними системами», «інформаційне управління ЗНЗ» та обґрунтування їх сутності в авторській інтерпретації, визначення їх характерних ознак. «Системно-кібернетичний підхід до управління соціально-педагогічними системами» дозволяє розкрити генезис менеджменту як універсального феномена на будь-якому етапі розвитку цивілізації, обґрунтувати теоретико-методологічні засади інформаційного менеджменту в умовах розвитку інформаційного суспільства в країні; виявити та проаналізувати характерні інформаційні субстрати, що детермінують ефективність інформаційного управління ЗНЗ (інформаційний аспект); встановити цілепокладання на основі інформації та ІР, виявити особливості функціонування і з'ясувати спрямованість розвитку процесу управління (управлінський аспект); пояснює незворотність процесів розвитку й часу і враховує міру впорядкованості структури організації; створює можливість пізнання та вивчення інформаційного забезпечення управління ЗНЗ як підсистеми, адекватної організаційній структурі системи управління, визначення компонентів цієї підсистеми, функцій та взаємозв'язків між ними з позицій цілісності динамічних систем (структурний аспект).

Поняття «інформаційне управління ЗНЗ» нами визначено як складний, багатогранний і нелінійний процес суб'єкт-суб'єктної, суб'єкт-об'єктної, об'єкт-об'єктної інформаційно-комунікаційної взаємодії та взаємозв'язку в просторі й часі на основі ІР, який є цілеспрямованим на організацію, проектування і координацію програм, проектів, заходів задля досягнення встановленої мети функціонування й розвитку. У цьому контексті інформаційне управління ЗНЗ детермінує застосування керівниками в процесі діяльності автоматизованих інформаційно-довідкових систем (АІДС), автоматизованих інформаційно-пошукових систем (АІПС), управлінських інформаційних систем (УІС), НІТ, Інтернет-технологій, телевізійно-спутникових мережевих технологій, кейс-технологій в поєднанні з телекомунікаційною підтримкою процесу управління, інформаційних ресурсів глобальної комп'ютерної мережі Інтернет; формування банків і БД, створення власних банків нормативно-директивної інформації, тематично-орієнтованих баз даних тощо.

Дослідження еволюції педагогічної думки з означеної проблематики з кінця 70-х й до першої половини 90-х років ХХ ст. доводить, що саме в цей період відбулося формування педагогічних ідей щодо практичного створення управлінських інформаційних систем на паперових носіях і їх експериментування в практиці радянської школи; вітчизняні та більшою мірою зарубіжні дослідники розробляли переважно тільки інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу або окремих напрямів роботи школи, розкривали роль інформації в управлінській діяльності, зміст структурованої внутрішкільної педагогічної інформації, механізми організації збору й збереження інформації та форми її представлення.

На основі історико-генетичного, генетичного аспекту системного аналізу з'ясовано, що вченими та дослідниками терміни «інформаційне забезпечення управління школою» та «система інформаційного забезпечення управління школою» розглядалися як тотожні або семантично ідентичні, що потребувало з'ясування ступеню узгодженості їх концептів. Доведено, що термін «інформаційне забезпечення управління школою не включає власне систему інформаційного забезпечення управління як основний субстрат, який залежно від зовнішніх і внутрішніх факторів функціонування ЗНЗ може бути варіативним як за змістом, так і за формою утворення, розкрито його сутність в авторській інтерпретації з позицій процесного підходу, базові концепти.

На основі історико-генетичного аналізу теорій виробничого, освітнього та педагогічного менеджменту доведено, що здійснення інформаційної діяльності суб'єктами управління та НВП, формування освітньо-інформаційного середовища, управління інформаційними ресурсами в галузі управління освітою має здійснюватися на засадах інформаційного менеджменту. Тому відкриття нових законів, закономірностей, виявлення тенденцій розвитку інформаційного менеджменту, розробка його наукових засад, обґрунтування принципів і варіативних систем інформаційного забезпечення управління ЗНЗ із використанням НІТ і засобів ІКТ є адекватними стратегічному напрямку розвитку інформаційного суспільства в країні та зумовлюють розгортання наукових досліджень у цьому напрямі.

У другому розділі «Теоретичні основи функціонування інформаційних потоків як провідних складових управління загальноосвітнім навчальним закладом» розкрито концептуальні погляди на сутність наукового феномену «інформація», охарактеризовано види і джерела інформації та їх вплив на систему управління ЗНЗ, здійснено наукове обґрунтування інформаційних потоків у архітектурі інформаційно-комунікаційних зв'язків системи управління ЗНЗ, обґрунтовано класифікації управлінської та соціально-педагогічної інформації.

Вивчення наукового феномену «інформація» на засадах атрибутивної, функціональної, тезаурусної концепцій інформації, концепції значення знака, теоретичних моделей інформації (Р.В.Хартли, А.М.Колмогорова, К.Шеннона-Л.Больцмана) дозволило з'ясувати, що поняття «інформація» визначається як загальнонаукове, яке характеризує матеріальні об'єкти і їх взаємодію на всіх рівнях організації матерії та лежить в основі процесів управління, самоорганізації й саморегулювання в живій природі і суспільстві; будь-який вид інформації має три основні параметри (зміст, кількість, якість); інформація взаємопов'язана з фактором часу, оскільки вона визначається у певний його момент, має сенс у минулому, теперішньому і майбутньому часі, а для суб'єкта важливим є момент її отримання, передавання, використання, оскільки час є критерієм ефективності функціонування процесів загалом і управління ЗНЗ зокрема. Здійснений на таких основах теоретичний аналіз генезису та взаємозв'язку видів інформації у хронологічному порядку (фізична, біологічна, соціальна) дозволив нам узагальнити та конкретизувати найбільш значущі ознаки інформації, які визначають її специфіку: самостійність інформації стосовно її носія; кількісна визначеність; суб'єктивний характер інформації як результат інтелектуальної діяльності суб'єкта; можливість багаторазового її використання суб'єктами; створення, збереження, копіювання, відтворення і накопичення інформації; збереження інформації у суб'єкта-передавача та суб'єкта-користувача інформації; довести, що властивості інформації пов'язані з її змістом, оскільки вона відображає його дійсність, об'єктивність, правдивість, вірогідність.

Проведення контент-аналізу 126 трактувань поняття «інформація» у різних наукових галузях, їх співставлення, наведено у підрозділі 2.1, дозволило з'ясувати, що це поняття ще й досі розглядається як одне з невизначених понять у філософії, кібернетиці, інформатиці, соціальній інформатиці, інформаційному менеджменті та потребує термінологічної узгодженості й подальшої розробки її моделей; виявити 22 категоріальні модифікації за різними смисловими відтінками, що сприяють варіативному його витлумаченню.

Семантичний аналіз терміна «інформація» у різних галузях наукових знань дозволяє зрозуміти, що воно є базовим, як і «інформаційне управління», а похідними є такі поняття, як види інформації, інформаційне забезпечення, інформаційна система, інформаційна управлінська система, зміст інформації, джерела інформації, інформаційні процеси та ін.. Дослідженням доведено, що множинність семантики і неоднозначність авторських трактувань понять певною мірою ускладнюють дослідження проблеми і спонукають вчених інтегрувати їх інтенційну сферу в єдине концептуальне бачення, зокрема, це

стосується загальнонаукових родових категорій «інформація» та «інформаційне управління» і похідних понять: «інформаційне забезпечення процесу управління», «інформаційні управлінські системи», «інформаційні процеси», «інформаційні технології», «інформаційні ресурси», «інформаційна діяльність» та інші дефініції. Вивчення похідних понять дослідження слугувало науковим підґрунтям подальшого аналізу їх змісту, структури та взаємозв'язку з базовим, які утворюють понятійно-термінологічне коло дослідження.

Дослідження показало, що інформація як атрибут, іманентно притаманна процесу управління ЗНЗ, потребує розгляду її видів, які одночасно циркулюють у просторово-часовому, освітньо-інформаційному середовищі ЗНЗ. Проведене дослідження дозволило з'ясувати, що джерелами створення й накопичення інформації є соціальне середовище, яке оточує людину, забезпечує соціальні, матеріальні та духовні умови її існування, формування й діяльності; уточнити сутність поняття «соціальна інформація» через різні властивості матерії, семантичний (її зміст), аксіологічний (цінність інформації), діяльнісний, управлінський та прагматичні аспекти як складового елемента більш широкого за змістом поняття «соціальне середовище».

Виявлено, що соціальна інформація, яка циркулює в сфері освіти є гетерогенною, складається з різних неоднорідних складових, охоплює сукупність видів, які за змістом відображають сферу та спосіб її створення і забезпечують реалізацію певного виду діяльності людей та є щодо них родовою, а типи соціальної інформації відносно неї є видовими. З'ясовано, що суть, характерні ознаки, класифікаційні основи різних видів соціальної інформації, що циркулює в соціальній сфері, лише аспектно висвітлено у філософії інформаційної цивілізації; соціальній філософії, кібернетиці, соціології, інформатиці, педагогіці у контексті предмета нашого дослідження. Запропоновано класифікацію видів соціальної інформації в ЗНЗ, розкрито зміст правової, наукової, фінансової, економічної, адміністративної, освітньої, соціально-педагогічної, управлінської, адміністративної інформації в ЗНЗ; джерела їх створення; структурну модель джерел інформації органів державної і виконавчої влади, місцевого та регіонального самоврядування і модель джерел створення зовнішньої інформації управлінням освіти виконавчого комітету міської ради та здійснено структурування інформаційних потоків за видами інформації в ЗНЗ на підставі змістовно-цільового взаємозв'язку та адресної спрямованості інформації від джерела до її одержувача та їх змістове наповнення у системі управління ЗНЗ.

Зазначені підходи детермінували введення у науковий обіг дефініції «соціально-педагогічна» інформація, що має специфічні ознаки та характеризує видову приналежність до соціальної сфери, оскільки набуває значення в межах певної формальної соціальної групи та відображає практичну діяльність науково-педагогічних працівників. У дисертації розрізняються два поняття «соціально-педагогічної інформації» в широкому та вузькому розумінні. У вузькому розумінні – це трансформована з інформаційного простору у внутрішнє освітнє середовище соціальна інформація, а у широкому – сукупність знань, даних, повідомлень, відомостей, що передаються у часі й просторі про педагогічні й управлінські об'єкти,

процеси, явища в ЗНЗ, взаємодію об'єктів, науково обґрунтований педагогічний досвід, інновації, технології та зовнішнє соціальне середовище, які необхідні для пізнання й управління.

Аналізуючи структури класифікацій педагогічної інформації за різними основами, зокрема, нами виявлено їх переваги та недоліки; з'ясовано, що авторські класифікації педагогічної інформації не виключають одна одну, а відображають поліструктурність основ класифікацій залежно від завдань досліджень їх розробників. Проведений аналіз класифікацій педагогічної інформації дозволив обґрунтувати з нових методологічних позицій класифікації управлінської інформації та видів соціальної інформації за такими **системотвірними** ознаками як розмах циркуляції інформації в освітньо-інформаційному полі та сфера соціальної діяльності, що забезпечують ефективність функціонування системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ (СІЗУ ЗНЗ); зробити висновки про те, що всі види діяльності, реалізація управлінських функцій та циклів управління базуються на інформації різних видів, які утворюють інформаційні потоки, а джерелами створення і споживачами різних видів інформації є суб'єкти управління, самоуправління, НВП та працівники служб закладу. Проведене дослідження дозволило визначити першоджерела соціально-педагогічної інформації – суспільство та його різні сфери, соціальні інститути, установи й ЗНЗ, суб'єкти управління та НВП.

Структурно-логічний аналіз показав, що нині в теорії управління школою відсутні чіткі критерії відбору змісту та обсягу як зовнішньої, так і внутрішньої інформації, класифікації видів інформації та інформаційних потреб суб'єктів управління на всіх ієрархічних рівнях, механізми структурування інформаційних потоків і їх змістового наповнення у ЗНЗ, критерії ефективності інформаційної діяльності, що потребує подальшої розробки, теоретико-методологічного обґрунтування й використання в практиці управління освіти. Це, в свою чергу, породжує проблеми формування та розвитку інформаційної компетентності керівників у галузі освіти, цілеспрямованого керування цим процесом з боку держави та відповідного фінансового забезпечення.

Третій розділ «Аналіз практики забезпечення управління загальноосвітніх навчальних закладів інформаційним супроводом» містить аналіз та узагальнення даних якісного стану інформаційного забезпечення в процесі практичної діяльності керівників ЗНЗ України, розкриває сутність і структуру інформаційної компетентності керівників, комплексні критерії і показники її сформованості.

Методикою констатувального етапу експерименту (КЕЕ) передбачено три напрями дослідження. Розв'язання завдань першого напрямку дозволило виявити за допомогою праксиметричних, діагностичних і обсерваційних методів соціально-демографічні й гендерні характеристики, стаж педагогічної та управлінської діяльності респондентів і встановити витрати часу респондентів на управлінську діяльність протягом тижня, що в середньому становлять 48 год., індивідуальні значення витрат часу коливаються від 42 до 60 годин; інформаційну – в середньому від 16 до 42 год., значення середнього показника становить 22,4 год.; нерозуміння суті поняття «інформація» як

загальнонаукової й філософської категорії, що підтверджує розкриття філософського аспекту терміна лише 9,43% респондентами та його аспектне розкриття з позицій теорії комунікації переважною більшістю респондентів – 78,31%; високий рівень обізнаності керівників-респондентів Миколаївської області з психологічною інформацією ($K_{об.пс.і} = 0,84$), управлінською інформацією ($K_{об.у.і} = 0,96$), підвидами управлінської інформації – контрольна ($K_{об.к.і} = 0,96$) та координаційна ($K_{об.кор.і} = 0,94$), законодавчо-правовою інформацією в освітній галузі ($K_{об.з.н.і} = 0,95$); достатній рівень обізнаності з педагогічною інформацією респондентів Миколаївської та Рівненської областей за значеннями коефіцієнтів ($K_{об.п.і} = 0,71; 0,79$), усіх керівників із освітньою інформацією ($K_{об.о.і} = 0,80$); середній рівень обізнаності респондентів за значеннями коефіцієнтів із підвидами управлінської інформації ($K_{об.н.у.і} = 0,43$), складовими характеристиками «освітньої інформації»; низький рівень обізнаності керівників-респондентів Рівненської області та інших областей України з таким підвидом управлінської інформації, як маркетингова ($K_{об.м.і} = 0,013; 0,014$); усіх респондентів за середньоарифметичним значенням коефіцієнтів ($K_{о.у.і} = 0,37; 0,32; 0,31; 0,38$) з такими підвидами інформації, як особистісна інформація про педагогів, нормативно-методична інформація, науково-технічна, суспільна.

Відповідно до завдань констатувального експерименту розроблена й апробована система критеріїв і методика оцінювання рівнів інформаційного забезпечення управління в експериментальних і контрольних ЗНЗ. За твердженнями 296 респондентів цей рівень визнано низьким і таким, що є адекватним реаліям. З'ясовано, що рівень автоматизації управління ЗНЗ і наявних управлінських інформаційних систем цілком задовольняє 12,69% респондентів, 20,6% – частково і не задовольняє – 33,84% респондентів.

Встановлено і охарактеризовано причинно-наслідкові залежності за допомогою коефіцієнта кореляції К.Пірсона: середній ступінь (медіана Me) причинно-наслідкової залежності між наявністю системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ (СІЗУ ЗНЗ) і розумінням та витлумаченням керівниками суті поняття «інформаційне забезпечення управління закладом» ($\varphi = 0,5$); значний зв'язок причинно-наслідкової залежності між наявністю СІЗУ ЗНЗ і ступенем задоволення системою ($\varphi = 0,60$). За результатами опитування і анкетування у 119 закладах із 522 виявлено функціонування інформаційних служб, у решти ЗНЗ функції інформаційних служб виконують заступники директора з навчально-виховної роботи, вчителі, групи учнів. У процесі експерименту на думку 87,9% респондентів виявлено низку проблем щодо організації та запровадження інформаційного забезпечення управління закладом, серед яких набули пріоритетності проблеми фінансового характеру щодо забезпечення комп'ютеризації та інформатизації управління; проектування та обґрунтування управлінської інформаційної системи – 3,7% респондентів; організаційного характеру щодо створення інформаційно-аналітичних центрів і служб із підключенням до мережі Інтернет – 77,31% і ресурсного забезпечення сучасними ІКТ засобами – 76,11%.

У процесі дослідження розкрито сутність поняття «інформаційна компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу», науково обґрунтовано модель інформаційної компетентності керівника ЗНЗ як

цілісного індивідуально-професійного утворення, що забезпечує ефективне здійснення інформаційної діяльності. Під час дослідження розроблені та експериментально перевірені методика діагностування, критерії та показники сформованості інформаційної компетентності керівників ЗНЗ. Кількість і різноманіття показників сформованості відповідних рівнів (творчий, високий, достатній, задовільний, низький), відбивають широкий спектр таких характеристик даного явища як теоретичні, законодавчо-нормативні та процесуальні знання з інформаційного менеджменту, соціальної інформатики й управління, наукових дисциплін суміжних із ними; організаційно-регуляційні, оцінно-аналітичні й практичні вміння застосовувати сучасні засоби ІКТ і навички роботи з програмним забезпеченням правового, освітнього та управлінського призначення; комплекс якостей і професійно-особистісних цінностей. Констатовано сформованість інформаційної компетентності на задовільному та низькому рівнях у більшості респондентів – 71,81% і 13,35% відповідно через наявну професійну підготовку, фахову спеціалізацію керівників як педагогів; ступінь активності й сформовану систему цінностей і мотивів щодо впровадження й використання ІР, НІТ, засобів ІКТ, професійно-особистісних якостей; динамічність, неоднорідність темпів професійного розвитку керівників; низький рівень сформованості умінь і навичок її процесуально-технологічного компоненту, різний стаж управлінської роботи на посаді керівника.

Розв'язання завдань третього напрямку констатувального експерименту, за допомогою обсерваційних методів, теоретичного аналізу, аналізу практики здійснення управління ЗНЗ, дозволило виявити в практиці керівництва лише деякі компоненти системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ: цільовий, змістовий (зміст й обсяг інформації, джерела (носії) інформації), організаційний (організація діяльності суб'єктів управління і НВП щодо збору, змістового наповнення системи, технологічного опрацювання, збереження та використання інформації, інформаційних ресурсів, ІІ, ІД систем), а не системи в цілому за твердженнями респондентів. Застосовуючи теоретичні й емпіричні методи дослідження на КЕЕ, нами проаналізовано і з'ясовано якісний стан інформаційного супроводу процесу управління ЗНЗ. Визначено, що він не відповідає сучасним вимогам держави і зумовив необхідність розробки моделі системи інформаційного забезпечення управління закладом та її наукового обґрунтування в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні, обґрунтування понятійно-термінологічного апарату інформаційного менеджменту як основи інформаційної складової управлінської діяльності та підвищення рівня інформаційної компетентності керівників закладів.

У четвертому розділі «**Методологічні основи побудови та функціонування інформаційних систем в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом**» розкрито та обґрунтовано вихідні методологічні положення побудови системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, принципи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, сутність та особливості функціонування інформаційних процесів, зміст, структуру та технологічну сутність системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ;

модель та особливості побудови автоматизованої системи управління на основі сучасних ІТ.

У розділі методологія дослідження проблеми відбивається через сучасні концепції, закономірності й принципи соціального управління, управлінської діяльності та її інформаційної складової. Застосування структурно-організаційного та структурно-функціонального підходів щодо побудови системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ дало змогу проаналізувати та виокремити загальну структуру принципів управління ЗНЗ, яка містить три основні групи: загальні, структурні та спеціальні.

Спеціальні принципи нами науково обґрунтовані та апробовані на практиці. Згідно з ними формувалася й має функціонувати система інформаційного забезпечення управління ЗНЗ. Характеризуючи сутність та особливості кожного з принципів інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, дисертант акцентує увагу на тому, що вони взаємопов'язані між собою, а зміст і прояв одного з принципів детермінує визначення і формулювання іншого. Обґрунтовано, що знання теоретичної суті принципів і технологій їх реалізації на практиці забезпечує ефективність управління і якісне функціонування системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ. За результатами дисертаційного дослідження, теорія інформаційного менеджменту, соціальної інформації поповнилась уточненими основними дефініціями: «збір», «отримання», «відбір», «систематизація», «опрацювання», «обмін», «перетворення» інформації. З'ясовано, що використання керівниками ЗНЗ в процесі управління можливостей мережі Інтернет у єдності з інформаційним обміном на основі ІКТ-технологій дозволяє значно зменшити витрати часу на пошук, отримання та передачу інформації.

На основі вивчення сутностей інформаційних процесів і узагальнення практичного досвіду обґрунтовано: алгоритм аналізу інформації, що надходить до ЗНЗ із різних джерел; алгоритм дій суб'єкта управління у процесі опрацювання та систематизації інформації; модель процесу отримання інформації, технологію дій суб'єктів управлінських відносин у процесі обміну інформацією. Розробка названих вище алгоритмів і технологій дозволила конкретизувати зміст і завдання інформаційної складової управлінської діяльності суб'єктів управління та технологічного компонента системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ.

У дисертації за допомогою сукупності теоретичних і емпіричних методів розкрито теоретично обґрунтовану систему інформаційного забезпечення управління ЗНЗ та механізм її функціонування, охарактеризовано її компоненти (рис. 1).

Цільовий компонент базується на закономірностях **цілевстановлення** в управлінні, цільовому підході та характеризується чітким визначенням цілей, їх декомпозицією, стратегії досягнення цілей управління ЗНЗ, побудовою «дерева цілей». Визначення стратегічної мети, прогностичної та операційної цілей управління ЗНЗ дозволило сформулювати мету системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, яка полягає у наданні суб'єктам управління, самоуправління і державно-громадського самоврядування оптимальних за обсягом і змістом інформаційних ресурсів, які задовольняють інформаційні

потреби та є достатніми для реалізації цілей і розв'язання завдань на всіх ієрархічних рівнях управління, а також її основні завдання.

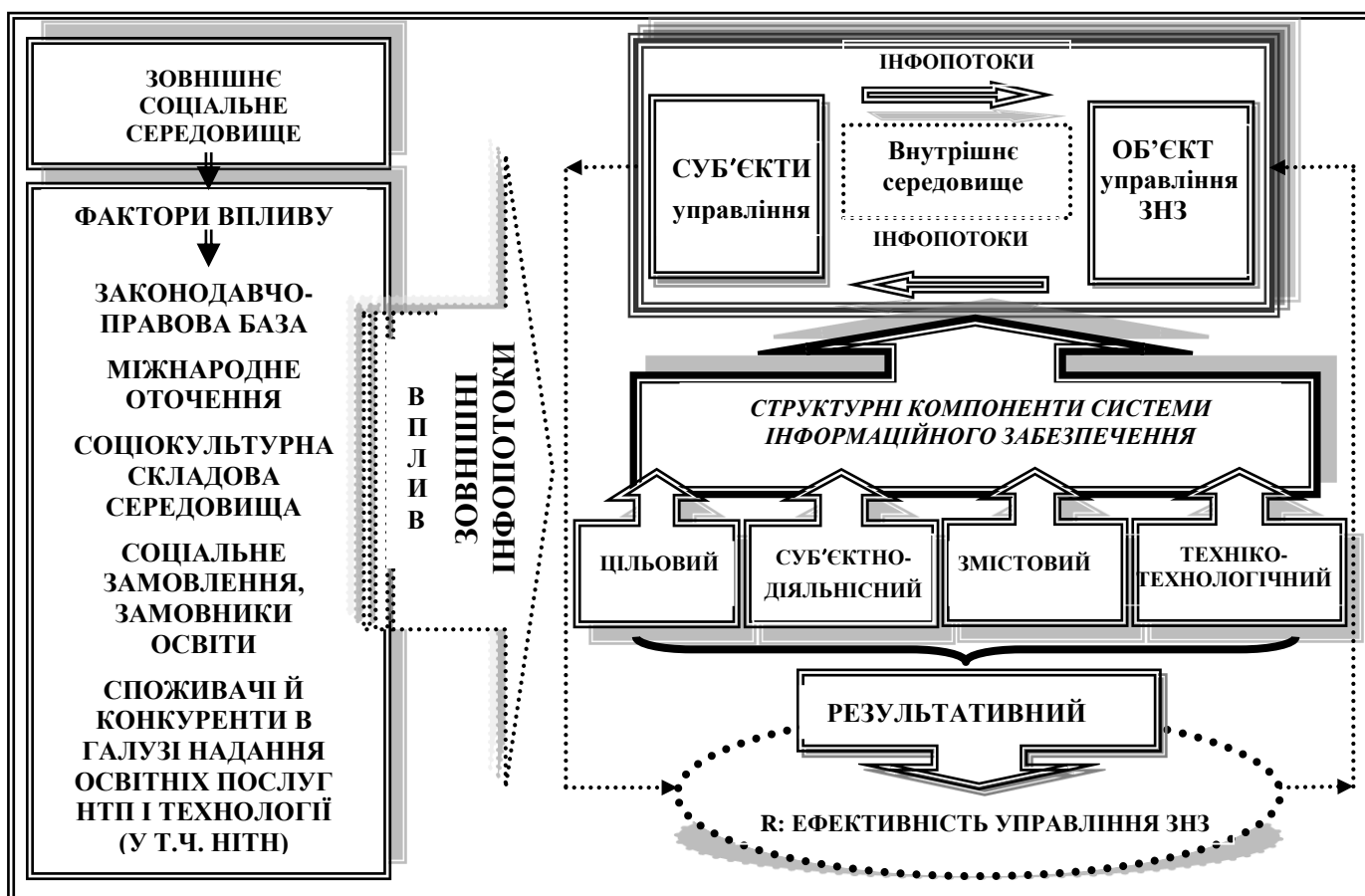

Рис. 1 Модель головних структурних складових системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ

Суб'єктно-діяльнісний компонент моделі системи інформаційного забезпечення управління закладом репрезентовано суб'єктами управління та специфікою їх діяльності, що визначає сутність інформаційних відносин й інформаційного її складника. Доведено, що найбільш значущою характеристикою системоутворення окрім цілей є встановлення зв'язків між керівною та керованою системами, що опосередковують формування системи відносин суб'єктів управління та НВП і забезпечують інформаційний обмін.

У 3 підрозділі 4 розділу представлено внутрішню будову системи управління, способи та характер внутрішніх і зовнішніх зв'язків, які індукують появу інформації, виконують функцію доповнення та взаємодії між компонентами системи і зовнішнім середовищем; способи (канали) взаємодії – безпосередня і опосередкована з суб'єкт-об'єктами будь-якого ієрархічного рівня управління ЗНЗ. Взаємодію ініціює суб'єкт управління, внаслідок якої виникає єдність «дія – інформація», спільний канал зв'язку, що призводить до спрогнозованого результату. Виявлено, що спосіб внутрішніх взаємозв'язків між суб'єкт-суб'єктами та суб'єкт-об'єктами управління визначають насамперед організаційну структуру, спосіб внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків детермінують ієрархічність системи управління ЗНЗ та її

відкритість, характер управлінського впливу (безпосередній або опосередкований, сильний або слабкий).

З'ясовано, що під час взаємодії суб'єктів управління та самоуправління на всіх рівнях управління відбувається обмін інформацією за багаточисельними каналами зв'язку (лініями): керівник – адміністративно-управлінська ланка – колектив допоміжного персоналу – педагогічний колектив – учнівський колектив – батьківський колектив. Такий взаємозв'язок існує завдяки зовнішнім і внутрішнім вертикально-горизонтальним інформаційно-комунікаційним зв'язкам із оточуючим середовищем, а також завдяки прямим внутрішнім горизонтальним зв'язкам (лініями) на одному ієрархічному рівні. Розкрито сутність і виявлено специфіку процесу обміну інформації, технології дій суб'єктів управлінських відносин у процесі обміну інформацією, виокремлено основні суб'єкт-об'єкти обміну інформацією: керівник (адміністративно-управлінська ланка) – педагог (педагогічний колектив) – учень (учнівський колектив) – батьки учня (батьківський колектив) та встановлено, що суб'єкти управління, педагогічного управління, самоуправління, громадського самоврядування в системі управління ЗНЗ одночасно є джерелами та користувачами інформації.

Змістовий компонент системи з позицій цільового, системного, інформаційного та ресурсного наукових підходів характеризується органічним поєднанням упорядкованої за цільовою основою сукупності об'єктивованих відомостей, знань, документів (даних), зафіксованих на паперових чи інших носіях (у тому числі розглядаємо суб'єктів управління і конкретних людей як носіїв інформації), які утворюють інформаційні системи (бібліотеки, архіви, інформаційно-пошукові, інформаційно-довідникові, бази і банки даних тощо) та призначені для використання в процесі діяльності. Змістова підсистема побудована нами за структурованими цілями управління у *межах* «циклу навчального року» і інформаційними блоками, яка реалізована на практиці. Цілеспрямований відбір, структурування та визначення оптимального (найкращий вибір із можливих) змісту й обсягу інформації в змістовій підсистемі здійснено з узгодженням «тезаурусу користувача», обґрунтованих вимог до інформації, її семіотичних особливостей та урахуванням прагматичного, семантичного і синтаксичного аспектів, критеріїв відбору інформації, які практично реалізовані під час експерименту та знайшли часткове відображення в першому підрозділі другого розділу та повне – у першому підрозділі четвертого розділу.

Техніко-технологічна складова системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ є інтегрованою сукупністю систем і засобів різного призначення, що використовуються для пошуку і передачі інформації (засоби комунікаційної техніки); опрацювання і збереження інформації (засоби комп'ютерної техніки); реалізації технологій збереження, представлення і використання *інформації*, даних і документів (засоби організаційної техніки); комп'ютерних інформаційних технологій і засобів ІКТ – СУБД, алгоритмічні мови, табличні процесори (технології за видами опрацювання даних), текстові процесори і гіпертекст, графічні процесори, графічні пакети, програми роботи з електронними таблицями (за видом опрацювання графіки), експертні системи (за видом опрацювання знань); системи та засоби мультимедіа та

гіпермедіа; програмні засоби міжкомп'ютерного зв'язку, програмні засоби управлінського призначення.

Результативний компонент ґрунтується на закономірності цілепокладання, цільовому підході та спрямований на задоволення інформаційних потреб суб'єктів управління, досягнення стратегічної й прогностичної мети управління ЗНЗ, підвищення рівнів організації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ на основі розробки конкретних заходів для досягнення достатнього та високого рівнів ефективності управління ЗНЗ. У ході експерименту доведено, що ефективність управління є результатом синергетичної взаємодії взаємопов'язаних компонентів системи.

На основі теоретичного аналізу особливостей інформаційного забезпечення управління ЗНЗ з'ясовано та обґрунтовано в процесі дослідження, що: інформація є субстратом процесу управління, інформаційного забезпечення, інформаційних ресурсів, інформаційних процесів, інформаційних потоків, суб'єкт-суб'єктної та суб'єкт-об'єктної взаємодії у системі управління ЗНЗ; система інформаційного забезпечення управління закладом є відображенням нерозривного зв'язку матерії та інформації з процесами організації; фактором переходу на якісно новий рівень впорядкованості організаційної структури та підвищення рівнів організації інформаційного забезпечення процесу управління ЗНЗ, діяльності суб'єктів управління; інформаційний обмін є засобом упорядкування і модифікації зв'язків, розвитку зворотних зв'язків і оптимізації каналів взаємодії.

За результатами теоретичного дослідження й аналізу практики управлінської діяльності з'ясовано особливості інформаційних потоків як мережі інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єкт-суб'єктами та суб'єкт-об'єктами та виявлено типологію інформаційно-комунікаційних зв'язків у архітектурі системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ у такий спосіб. Зв'язки індукують появу інформації; є імперативом цілісності системи, стабілізуючим і **системотвірним** фактором цілісності й збереження системи; характеризують специфічний спосіб поєднання компонентів (елементів) і їх взаємозв'язок; опосередковані цілями **діяльності** суб'єктів взаємодії та забезпечують диференціацію, інтеграцію, координацію функцій, дій суб'єктів управління та НВП, варіативність **застосування** методів, засобів і форм управління; виступають **сполучною** ланкою між джерелами та споживачами інформації; забезпечують інформаційну взаємодію, під час якої відбувається синергія, взаємодоповнюваність та підвищення ефективності управлінської діяльності суб'єктів управління та самоуправління в ЗНЗ.

У процесі формувального експерименту автором здійснено концептуальне обґрунтування програмного продукту АСУ: сформульована мета, здійснено прогнозування кількості версій, виявлено майбутніх користувачів системи та їхніх інформаційних потреб, визначено середовище користувачів, опис структури та змістове наповнення модулів АСУ і атрибути функцій. У процесі АСУ нами виділено забезпечувальну й функціональну підсистему, функціонування яких спрямоване на досягнення поставленої мети й реалізацію мети і задач керування. Охарактеризовано забезпечувальну підсистему АСУ через технічне, програмне, математичне, лінгвістичне, інформаційне, організаційне, методичне, правове, ергономічне, економічне

забезпечення, сутність і функції якого, разом із функціональною підсистемою та автоматизацією задач АСУ розкрито автором у 4 підрозділі 4 розділу.

Відповідно до основних положень загальної теорії складних соціотехнічних систем, згідно з продуманими протоколами, побудованою архітектурою шляхом поєднання ієрархічної та мережевої моделі БД та реляційної моделі збереження даних на локальних комп'ютерах, АСУ представлена модулями за функціонально-цільовою ознакою суб'єктів управління ЗНЗ, і забезпечує розв'язання конкретно визначених цілей і автоматизованих задач керування закладом. Розкрито принцип формування функціональної частини АСУ закладом відповідно до набору функцій, що забезпечують склад її компонентів і організацію типової СУБД, основне призначення якої полягає у створенні та підтримці в актуальному стані бази даних, а також у її зв'язку з програмами розв'язування педагогічних завдань, прикладними програмами користувачів.

Встановлено, що АСУ «Школа» забезпечує багаторанговий санкціонований доступ суб'єктів-користувачів до бази даних АСУ відповідно до визначених посадових повноважень і захист інформації від несанкціонованого доступу згідно з нормами стандарту ISO 7498 – 2; виконання конструйованих запитів за заданими критеріями; автоматизоване опрацювання даних і складання на їх основі статистичних звітів, довідок, аналітичних матеріалів; комп'ютерну підтримку прийняття управлінських рішень й можливості вибору альтернативних рішень на певні види управлінських задач і сайт супроводу з форумом для обговорення питань експлуатації та налаштувань; систематизоване збереження даних; оперативний обмін інформацією користувачів системи; взаємодію керівників і суб'єктів НВП із ЕОМ; формування звітності й видачу даних місцевим і керівним органам управління освітою; автоматизацію процесу розробки бюджету і контролю за його виконанням, аналізу показників освітнього процесу і діяльності педагогічного колективу; ефективне оперативне управління і підтримку функцій аналізу, планування, регулювання, обліку в реальному часі. Розроблена та обґрунтована АСУ потребувала апробації не лише на експериментальних майданчиках лабораторії управління освітніми закладами Інституту педагогіки АПН України, а й в експериментальних ЗНЗ для з'ясування істинності нульової гіпотези.

У п'ятому розділі «Експериментальна апробація системи інформаційного забезпечення та шляхи підвищення ефективності управління загальноосвітнім навчальним закладом» розкрито вихідні положення та методика проведення дослідно-експериментальної роботи, висвітлено результати експериментальної перевірки впливу запровадженої моделі системи інформаційного забезпечення на ефективність управління ЗНЗ.

Дослідження відбувалася упродовж 1997 – 2008 рр. і здійснювалася поетапно. Пошуково-експериментальна робота виконувалася на базі управлінь освіти і науки облдержадміністрацій, виконавчих комітетів міських рад і науково-методичних підрозділів, а також у 522 ЗНЗ різних типів, із яких 81 є експериментальними. Експериментом охоплено близько 2000 керівних і

науково-педагогічних працівників, із них 922 директори опитані в якості респондентів.

Основним емпіричним методом дослідження обрано класичний експеримент щодо апробації гіпотетичної означеної вище моделі системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ. Під час експерименту застосовувалися емпіричні методи (анкетування керівників ЗНЗ, тестування, бесіди, експертні оцінки управлінської діяльності та її інформаційної складової, ефективності управління ЗНЗ за розробленими критеріями) та праксиметричні (аналіз управлінського досвіду, діяльності та рівнів сформованості інформаційної компетентності керівників ЗНЗ). Відповідно до методики формувального етапу експерименту розроблено та науково обґрунтовано гіпотетичну модель системи інформаційного забезпечення управління, факторно-критеріальну модель ефективності управління ЗНЗ, методику визначення стану організації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ. Для визначення взаємозалежності ефективності управління ЗНЗ та результативності освітнього процесу й рівнів сформованості ІК керівників застосовувалися методи кількісного та якісного аналізу основних характеристик розвитку ЗНЗ і управлінської діяльності їх керівників, а також синтез, порівняння, систематизація та узагальнення інформації, отриманої за допомогою анкетування та розробленої методики діагностування рівнів сформованості ІК керівників навчальних закладів.

На формувальному етапі експерименту сформульовано нульову статистичну гіпотезу стосовно очікуваних спрогнозованих результатів педагогічного експерименту, сутність та перевірка якої представлені в підрозділі 5.2. цього розділу із застосуванням широкого спектру методів математичної статистики, вбудованих статистичних функцій електронних таблиць Excel з офісного пакету Microsoft Office XP™ та програмного засобу «GRAN1» версія 1.0 (автори М.І. Жалдак, Ю.В. Горошко).

Визначено та апробовано критерії виміру ефективності управління загальноосвітнім навчальним закладом, які структурно утворені з взаємопов'язаних факторів: Φ_1 – ефективність функціонування підсистем ЗНЗ, Φ_2 – ефективність управлінської діяльності адміністрації ЗНЗ, Φ_3 – результативність освітнього процесу в ЗНЗ. У процесі експерименту розроблено алгоритм визначення K_{ey} , технологію статистичного опрацювання значень коефіцієнта ефективності управління ЗНЗ, які охарактеризовані у підрозділі 5.2. Доведено, що доцільно визначити показник ефективності управління K_{ey} як суму значень трьох факторів, які репрезентовані багатокритеріальними показниками відповідно до факторно-критеріальної моделі з урахуванням їх вагових коефіцієнтів та розробленого математичного апарату оцінювання показників і факторів ефективності управління ЗНЗ. Значення вагових коефіцієнтів факторів ефективності управління ЗНЗ під час формувального експерименту нами отримані шляхом експертної оцінки та самооцінки респондентів.

У результаті моніторингу, проведеного за розробленими критеріями ефективності управління ЗНЗ, отримано набори значень K_{ey} і здійснено статистичне опрацювання значень інтегральних показників ефективності

управління ЗНЗ, значення відносних частот ν_k під час експерименту (табл. Б.1.1–Б.1.21 додатка Б.1 у дисертації), узагальнені результати якого представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл значень інтегральних показників ефективності управління ЗНЗ за результатами статистичного опрацювання

Етапи експерименту	Мінімальне значення	Максимальне значення	Математичне сподівання (M)	Стандартне відхилення	Довірчий інтервал X (з рівнем надійності 0,95)
КЕЕ	0,478	0,774	0,628	0,080	0,017
ФЕЕ	0,501	0,823	0,663	0,080	0,017
КЗ	0,502	0,838	0,628	0,082	0,018

З метою додаткової візуалізації отриманих розподілів на рис.2 подано їх показові криві з альфою = 0,05, що дозволяє визначити ту частину стандартної нормальної показової кривої, яка дорівнює (1– альфа) або 95%.

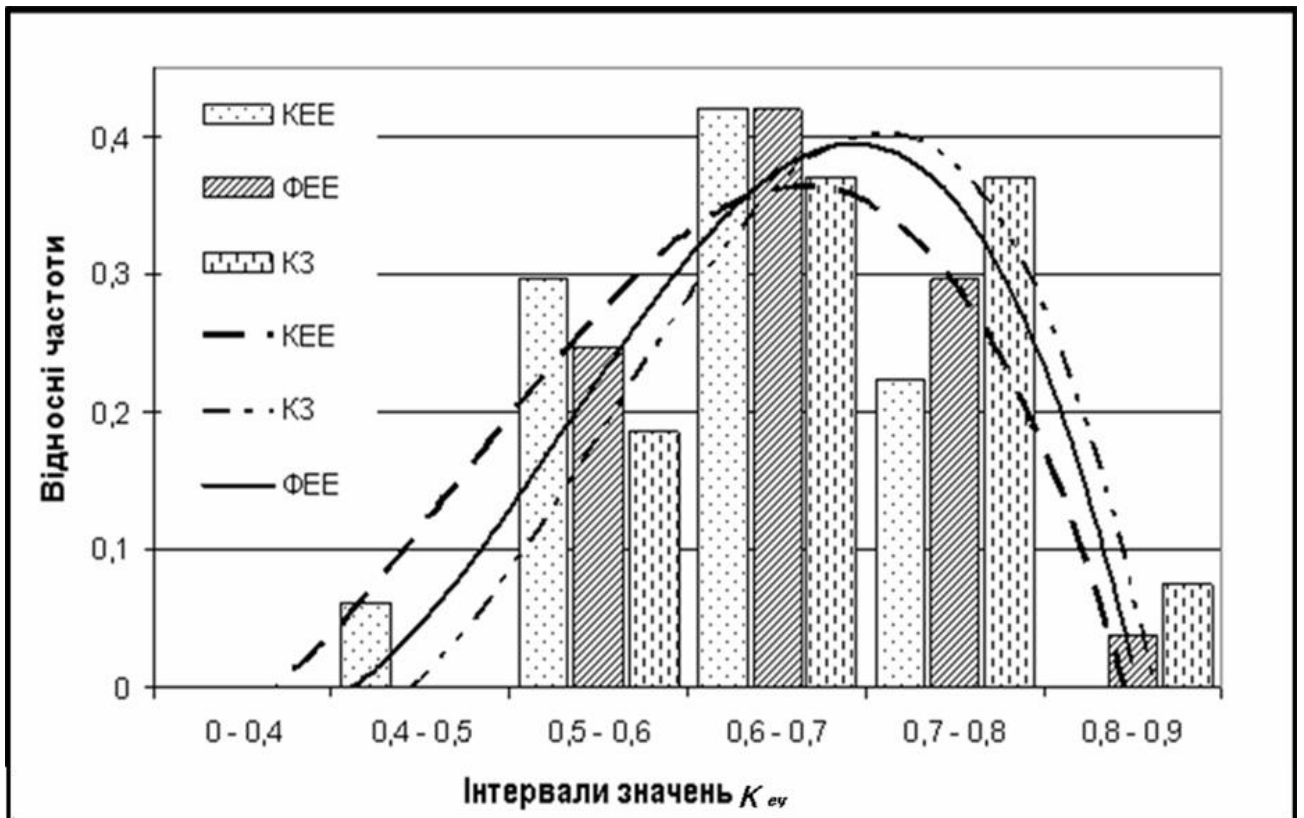

Рис. 2. Результати статистичного опрацювання значень коефіцієнта ефективності управління ЗНЗ (K_{ey}) під час експерименту

Отримані якісні результати впровадження моделі системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ підтвердили статистично значущі розбіжності між розподілами значень математичного сподівання коефіцієнта ефективності управління експериментальних ЗНЗ (K_{ey}), що

належать до різних генеральних сукупностей вибірки для значення коефіцієнта надійності $t_{\alpha} = 0,95$ і числа вільності $L=7$ за критерієм К.Пірсона, які дорівнюють на ФЕЕ $\Delta\chi^2 = 10,03$ і $44,83$ відповідно, значно перевищують критичне значення критерію $\chi^2_{\text{теор.}} = 2,17$ на КЕЕ та є статистично достовірними. За результатами експертного оцінювання виявлено зростання кількості ЗНЗ, ефективність управління яких відповідає високому й достатньому рівням відповідно на $7,5\%$ (від 0 до 6 ЗНЗ) і $12,5\%$ (від 49 (60,49%) до 59 ЗНЗ (72,84%)) порівняно з констатувальним етапом, і зменшення на $50,0\%$ кількості ЗНЗ (від 32 до 16) із задовільним рівнем. У контрольних ЗНЗ під час експерименту відбулося підвищення рівня ефективності управління до високого на $2,47\%$ у 2 ЗНЗ, достатнього рівня на $13,58\%$ у 11 ЗНЗ і задовільного на $16,05\%$ у 13 ЗНЗ. Низького рівня ефективності управління в експериментальних і контрольних ЗНЗ під час експерименту не було виявлено.

Як підтверджують результати експерименту, ця відмінність зумовлена більшим інтервалом часу, протягом якого тривало використання системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, підвищенням процесу організації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, розробкою і реалізацією управлінських заходів, управлінських рішень і стратегій розвитку ЗНЗ та вказує на результативність застосування впроваджених методичних рекомендацій під час здійснення управління ЗНЗ.

У процесі вивчення взаємозв'язку між інтегральними факторами ефективності управління $\Phi_1 + \Phi_2$ і Φ_3 (результативністю освітнього процесу) в експериментальних ЗНЗ на усіх етапах експерименту встановлено за отриманими середніми числовими значеннями коефіцієнта кореляції $C_0 = 0,8737$ (на етапі КЕЕ); $C_0 = 0,8463$ (на етапі ФЕЕ); $C_0 = 0,8418$ (на КЗЕ) сильний рівень причинно-наслідкової залежності (додаток Б.2 табл. Б. 2.1 – Б. 2.11 у дисертації). У результаті застосування двофакторного дисперсійного аналізу доведено підвищення результативності освітнього процесу та встановлено причинно-наслідкові залежності між факторами $\Phi_1 + \Phi_2$ (Φ_1 – ефективність управління діяльністю підсистем, Φ_2 – ефективність управлінської діяльності адміністрації ЗНЗ) та Φ_3 (Φ_3 – результативність освітнього процесу в ЗНЗ).

АСУ після широкої апробації схвалена до використання Міністерством освіти і науки України (Лист МОН України від 18.11.2005 р. №1/11-6739) і внесена до реєстру навчальних комп'ютерних програм в Україні. Доведено, що впровадження системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ і АСУ дає змогу забезпечити статистично значущі (приблизно на рівні надійності $95,0\%$, за критерієм К.Пірсона χ^2) відмінності K_{ey} як статистично достовірний позитивний ефект підвищення рівнів ефективності управління в ЗНЗ.

ВИСНОВКИ

У дисертації відображено нове вирішення проблеми створення теоретико-методологічних основ інформаційного менеджменту в сфері освіти. Об'єкт дослідження розглядався на методологічному, науковому і процесуальному рівнях, що підтверджено результатами педагогічного

експерименту. Теоретичний аналіз проблеми дав можливість визначити концептуальні засади для моделювання та створення системи інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом із застосуванням ІР, ІС, НІТ і засобів ІКТ, автоматизованої системи управління на засадах інформаційного менеджменту та соціальної інформатики, як галузей наукового знання, виявити ефективність їх функціонування та зробити відповідні висновки.

Аналіз праць з теорії загального, педагогічного менеджменту та соціального управління доводить, що існуючі теоретичні засади інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, обґрунтовані переважно з позицій психолого-педагогічних наук і школознавства, які були вироблені за різних соціально-економічних умов функціонування систем освіти в країні, є недостатніми.

На сучасному етапі інформатизації управління в галузі освіти існує проблема неадекватного випереджального розвитку ІР, НІТ, ІС управлінського призначення, повільним впровадженням їх у практику управління ЗНЗ, що зумовлює актуальність фундаментальних і прикладних досліджень з інформаційного менеджменту та інтеграції знань суміжних галузей наук, відповідає національним пріоритетам розвитку інформаційного суспільства в Україні. Це дає підстави для висновку, що наукова розробка цієї проблеми потребує системного розгалуженого вивчення, і тому вибрана як предмет теоретико-експериментального дослідження.

Проведений ретроспективний аналіз наукових праць з теорії і технологій менеджменту довів, що накопичений фундаментальний доробок і досвід став базисом для обґрунтування різних концептуальних підходів і теорій менеджменту, генезис яких відбувався впродовж минулих століть на основі розвитку наукових шкіл; менеджмент як цивілізаційний феномен є іманентно притаманним для будь-якої цивілізації незалежно від концептуальних фундацій, а інформація є невід’ємною, суттєвою властивістю різних видів менеджменту і складовою їх **системотвірних** компонентів; зміна типу суспільства й інформаційної структури впродовж ХХ ст. – від сільськогосподарського, індустріального до інформаційного – детермінувала виокремлення і обґрунтування інформаційного менеджменту наприкінці 70-х р. ХХ ст. в США; провідні положення різних концепцій менеджменту постійно трансформувалися в управління освітою відповідно до соціально-економічних умов, парадигм в теоретичному та освітньому просторі педагогічної науки й ідеології конкретного суспільства.

Обґрунтовано, що інформаційний менеджмент у сфері ЗСО як складна система має свої специфічні особливості, це зумовлює доцільність виокремлення його в самостійний об’єкт фундаментальних і прикладних досліджень та наукової розробки теоретико-методологічних засад і понятійно-категоріального апарату.

Аналіз використання керівниками ЗНЗ існуючих положень теорії соціального і внутрішньошкільного управління, інформатики і інформаційних технологій, зроблений нами у процесі констатувального експерименту, доводить, що запропоновані в науково-педагогічній літературі теоретико-методологічні основи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ

використовують у практиці лише 3,9% респондентів, що певною мірою сприяє визначенню джерел інформації, каналів її надходження до суб'єктів управління або структурних підрозділів ЗНЗ, систематизації змісту інформації, впорядкуванню таких інформаційних процесів як збір, аналіз, опрацювання та збереження інформації. У решти закладів робота з інформацією здійснюється респондентами на емпіричному рівні, тобто поєднанні інтуїції та управлінського досвіду без опори на теоретико-методологічне підґрунтя.

Виявлено, що в 13,21% ЗНЗ існують управлінські інформаційні системи різного виду та структурованості, а 73,21% респондентами підтверджено їх відсутність у ЗНЗ, якими вони керують; встановлено помірну причинно-наслідкову залежність між наявністю УІС та ступенем задоволення інформаційних потреб суб'єктів управління ЗНЗ за коефіцієнтом кореляції К.Пірсона, що становить $\varphi = 0,35$.

У процесі дослідження сфокусована увага на тому, що інформаційна компетентність керівника ЗНЗ є базовим компонентом інформаційної діяльності, цілісним інтегративним утворенням, яке пов'язане з розгалуженістю комунікативної сфери, інформаційних потоків як системоутворюючих інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єкт-суб'єктами та суб'єкт-об'єктами в архітектурі системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ та розкрито сутність цієї категорії.

Проведене дослідження дозволило вибудувати структуру інформаційної компетентності керівника, що змодельована як сукупність взаємопов'язаних компонентів: когнітивно-цільового, процесуально-технологічного, особистісного і результативного. Запропоновано комплексні критерії і показники діагностики рівнів сформованості інформаційної компетентності керівників у складі її структурних складових, де когнітивно-цільова – характеризує усвідомлення керівниками мети і завдань, систему знань з інформаційного менеджменту; процесуально-технологічна – репрезентує здатність керівника застосовувати ІР, сучасні НІТ, УІС, засоби ІКТ; особистісна – утворена з аксіологічного, мотиваційно-креативного, комунікативно-рефлексійного складників, які репрезентують домінантність та вмотивованість позитивного ставлення до використання ІР, НІТ, засобів ІКТ в системі інформаційно-знаннєвих цінностей керівника і цілеспрямованість у професійно-особистісному самовдосконаленні керівника, що відображають теоретичну та операціональну основи інформаційної діяльності.

Динаміка розвитку утворення має кумулятивний характер і відбувається шляхом переходу від одного стану сформованості до іншого. За принципом компліментарності та кумулятивної характеристики інформаційної діяльності визначені та охарактеризовані критерії та показники діагностування стану сформованості інформаційної компетентності керівників ЗНЗ – творчий, високий, достатній, задовільний і низький. На констатувальному експерименті у переважній більшості респондентів (71,81%) визначено сформованість інформаційної компетентності на задовільному рівні, у 14,84% респондентів – на достатньому і у 13,35% – на низькому рівнях. Встановлено, що низький рівень прояву інформаційної компетентності пов'язаний з недооцінкою

керівниками значущості інформаційної складової управлінської діяльності, використання ІР, НІТ, засобів ІКТ, апаратного, системного та прикладного програмного забезпечення у професійній діяльності, несформованістю базових умінь користування персональним комп'ютером.

Експериментально доведено, що для забезпечення ефективного управління ЗНЗ на високому та достатньому рівнях, бажаним є досягнення керівниками достатнього, високого і творчого рівнів сформованості інформаційної компетентності за умов використання сучасних НІТ, економічних і ефективних засобів ІКТ, відповідного інформаційного, фінансового, кадрового, ресурсного, ліцензійного програмного забезпечення, розвинутої інформаційної інфраструктури ЗНЗ.

Запропонована методологія структурного і системного аналізу моделювання досліджуваної системи дозволила:

- розкрити в авторській інтерпретації сутність поняття «система інформаційного забезпечення управління ЗНЗ» як цілісного і інтегративного утворення, що поєднує сукупність кількісно-якісних показників і ознаки інформації, які адекватно характеризують у часі систему управління й ефективність її функціонування, діяльність суб'єктів управління щодо реалізації інформаційних процесів, раціонального використання інформації, НІТ, специфічних методів і технологій опрацювання інформації, засобів ІКТ з метою реалізації цілей управління;

- визначити субстратні властивості системи у взаємозв'язку цільового, суб'єктно-діяльнісного, змістового, техніко-технологічного і результативного компонентів, системоутворюючих факторів, які інтегрують систему у цілісність;

- обґрунтувати структуру системи диференціації інформаційних потоків за суб'єктно-цільовою і змістовою ознаками як мережі інформаційно-комунікаційних зв'язків між компонентами та їх взаємозалежність, особливості ієрархічної взаємодії суб'єктів управління.

Теоретична основа побудови і функціонування моделі системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ ґрунтується на методологічних засадах інформаційного менеджменту та соціальної інформатики, закономірностях управління соціальними системами, діяльнісному, системно-кібернетичному, інформаційному, синергетичному наукових підходах, принципах державного й соціального управління, загальних принципах менеджменту, специфічних принципах інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, які в процесі дослідження нами науково обґрунтовані. Це – принципи інформаційної безпеки в управлінні ЗНЗ; регулювання інформаційних відносин; законності та правової пріоритетності інформаційного забезпечення управління ЗНЗ; єдності цілей; оптимізації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ; функціональної структуризації; використання інформаційних технологій в управлінні ЗНЗ; достатності інформаційного забезпечення управління ЗНЗ. Кожен із визначених нами принципів має свої особливості і технології реалізації, їх сукупність утворює теоретичне підґрунтя, притаманне функціонуванню системи управління ЗНЗ.

Експериментально доведено, що ця модель функціонує як підсистема системи управління ЗНЗ, а суб'єкти управління, самоуправління та державно-громадського самоврядування забезпечують цілеспрямований та опосередкований впливи на підвищення ефективності управління ЗНЗ.

Виходячи з науково-методологічних засад – системно-кібернетичний, діяльнісний, системно-компонентний, інформаційний наукові підходи, комунікативна та тезаурусна концепції інформації, реляційна парадигма БД, – визначених у процесі формувального експерименту, здійснено концептуальне обґрунтування програмного продукту АСУ із застосуванням сучасних інформаційних мережевих технологій.

Визначено організаційну основу створення АСУ як поєднання ієрархічної та мережевої структури БД, що забезпечує децентралізацію і організацію розподіленої БД, підтримку їх актуальності та доцільності, застосування протоколів синхронізації транзакцій, зменшення витрат часу на пересилання даних між вузлами обчислювальної мережі в ході виконання розподіленого запиту користувачами через реплікацію даних, наскрізне узгоджене управління інформаційними та матеріальними потоками в ЗНЗ як об'єкті керування та техніко-технологічну основу як сукупність логічно організованих технічних, програмних, алгоритмічних й інформаційних засобів, які призначені для створення, опрацювання, збереження та подання даних.

Обґрунтовано доцільність модульної структури АСУ та репрезентовано її модулі – «Загальний», «Документообіг», «Наукова інформація», – для яких характерними є специфічна структура, змістове наповнення, функціональне призначення, структурованість інформаційних потоків і зв'язків, багаторангова система доступу користувачів, відкритість інформації для різних користувачів системи, керованість і можливість корегування параметрів процесу управління завдяки двосторонньому обміну інформацією між суб'єктами-виробниками та суб'єктами-користувачами й своєчасному надходженню інформації на відповідний ієрархічний рівень системи, наявність Інтернет-сайту супроводу з форумом для обговорення питань експлуатації АСУ та налаштувань.

Застосування методів експертного оцінювання, двофакторного дисперсійного аналізу, статистичних функцій електронних таблиць Excel з офісного пакету Microsoft Office XP™ дозволило встановити сильну причинно-наслідкову залежність результативності освітнього процесу від інтегральних факторів ефективності управління ЗНЗ; виявити тенденцію зростання ефективності управління в експериментальних і контрольних ЗНЗ і підтвердити педагогічну доцільність розробленої системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ та АСУ «Школа».

Розроблено й апробовано технологію визначення рівнів організації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ (високий, достатній, задовільний і низький), введено інтеграційний показник K_{oiz} як кількісно-якісну характеристику, що репрезентує відношення між раціонально-емпіричним і теоретично обґрунтованим здійсненням процесу організації і знаходиться у відсоткових одиницях вимірювання за абсолютною шкалою. Із застосуванням методів математичної статистики встановлено і

експериментально доведено підвищення процесу організації інформаційного забезпечення управління ЗНЗ за інтеграційним показником, значення якого відповідає високому рівню у 10, достатньому – у 41 і задовільному – у 30 ЗНЗ на формувальному експерименті, які зросли у 25 (30,86%) ЗНЗ порівняно з констатувальним етапом, де інтервал рівнів організації коливався від низької до середньої межі значень достатнього.

За результатами дослідження розроблено науково-методичні рекомендації до застосування теоретичних положень і технологій інформаційного управління у сфері освіти, структурно утворені з навчальних модулів «Інформаційне управління в сфері освіти», «Стратегічне управління освітньою організацією», «Управління людськими ресурсами», робочих зошитів для слухачів і методичних рекомендацій для майстер-тренерів директорів шкіл у рамках субкомпонента «Підготовка керівників шкіл з питань управлінської діяльності» проекту МОН України «Рівний доступ до якісної освіти».

Аналіз і узагальнення результатів дослідження проблеми дають підстави вважати, що вихідна методологія вибрана правильно, гіпотеза статистично підтверджена, поставлені завдання повністю виконані, мета дослідження досягнута. Достовірність зроблених нами висновків забезпечується репрезентативністю генеральної сукупності експериментальної вибірки в межах запровадження моделі системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ і АСУ, застосуванням методів математичної статистики та відповідними значеннями коефіцієнтів кореляції за критерієм К.Пірсона, величиною достовірності апроксимації, двофакторного дисперсійного аналізу.

У цілому теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження вважаємо доцільно використовувати в практичній діяльності керівників системи ЗСО різних ієрархічних рівнів, керівникам ЗНЗ під час розробки власних систем інформаційного забезпечення та АСУ з урахуванням специфіки закладу, який вони очолюють та інфраструктури регіону, інституціям післядипломної освіти під час підготовки і підвищення кваліфікації керівних кадрів системи освіти, науковцям.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми інформаційного забезпечення управління ЗСО в Україні. До перспективних напрямів наукових досліджень належать: удосконалення нормативно-правової бази управління інформаційними ресурсами в ЗСО; теоретико-методичні основи розвитку інформаційної компетентності керівних кадрів на субрегіональному рівні і в умовах системи післядипломної освіти; системне управління інформаційними ресурсами ЗНЗ; теоретичні і практичні основи формування освітньо-інформаційного середовища та інформаційної політики в регіоні; система інформаційного забезпечення управління якістю освіти в регіоні, організаційно-правові основи інформаційної діяльності керівника закладу; використання сучасних засобів ІКТ в управлінні ЗНЗ; інформаційно-аналітичне забезпечення управління розвитком школи; теоретичні та методичні основи створення і використання управлінських інформаційних систем в регіоні; аналіз соціально-педагогічних основ інформаційного управління в освіті.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: моногр. / Л. М. Калініна. – К.: Айлант, 2005. – 275 с. (Диплом II ступеня АПН України за кращу наукову роботу в номінації монографій за книгу «Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом», 2006р.)
2. Вдовиченко Р. П. Система організаційно-педагогічної діяльності міського управління освіти з підвищення компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів: моногр. / Р. П. Вдовиченко, Л. М. Калініна, В. Д. Чайка ; за ред. Л. М. Калініної. – К.; Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2007. – 528 с. (Авт. внесок – 2,0 др.арк.)
3. Калініна Л. М. Теорія і практика функціонування обласного ліцею інтернатного типу: наук.-метод. посіб. / Л. М. Калініна, Н. В. Кнорр, М. І. Рябуха. – К.; Херсон : Айлант, 2004. – 304 с.
4. Калініна Л. М. Технологія інформаційного управління закладом освіти : наук.-метод. посіб. / Л. М. Калініна. – Х.: Видавнича група «Основа», 2005. – 159 с.
5. Калініна Л. М. Проблеми вимірювання у процесі внутрішкільного контролю / Л. М. Калініна // Рідна шк. – 1999. – № 2. – С.71–73.
6. Калініна Л. М. Сучасні моделі діяльності керівника школи / Л. М. Калініна // Вересень. – 1999. – № 2. – С.7–12.
7. Калініна Л. М. Оцінка ефективності навчальної діяльності учнів / Л. М. Калініна // Укр. літ. в загальноосвіт. шк. – 2000. – № 2. – С.51–52.
8. Калініна Л. М. Феномен управління: суть і специфіка: (міждисциплінарний аналіз) / Л. М. Калініна // Вересень. – 2000. – № 1 (11). – С.10–19.
9. Калініна Л. М. Лабораторія управління – керівнику школи / Л. М. Калініна // Дир. шк., ліцею, гімназії. – 2000. – № 1. – С.11–20.
10. Калініна Л. М. Управлінська діяльність сучасного керівника школи / Л. М. Калініна // Зб. наук. пр. Сер. Пед. науки – Херсон: Вид-во «ХДУ», 2000. – Вип. 16. – С.24–32.
11. Калініна Л. М. Приватна школа: становлення і розвиток / Л. М. Калініна // Дир. шк., ліцею, гімназії. – 2001. – № 1. – С.70–78.
12. Калініна Л. М. Засади соціально-педагогічної інформації / Л. М. Калініна // Освіта і упр. – 1999 (2001). – Т. 3, № 4. – С.19–27.
13. Калініна Л. М. Моделі управлінської діяльності керівника школи / Л. М. Калініна // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: зб. наук. пр. – К. : Логос, 2000. – С.35–42.
14. Калініна Л. М. Інформаційне забезпечення управління Херсонського обласного ліцею / Л. М. Калініна // Імідж сучасного педагога. – 2001. – № 6 (17). – С.16–20.

- 15.Калініна Л. М. Соціально-педагогічна інформація як основа ефективного управління навчальним закладом / Л. М. Калініна // Вересень. – 2001. – № 1 (15). – С.27–34.
- 16.Калініна Л. М. Інформація: суть і специфіка / Л. М. Калініна // Комп'ютер у шк. та сім'ї. – 2002. – № 3. – С.13–17.
- 17.Калініна Л. М. Ідеї екзистенціалізму в управлінні закладом освіти / Л. М. Калініна // Освіта і упр. – 2002. – Т. 5, № 2. – С.77–86.
- 18.Калініна Л. М. Соціально-педагогічна інформація в управлінні закладами освіти / Л. М. Калініна // Вересень. – 2001. – № 4 (18). – С.83–88.
19. Калініна Л. М. Інформатизація управління соціально-педагогічними системами / Л. М. Калініна // Освіта і упр. – 2002. – Т. 5, № 3. – С. 55–63.
- 20.Калініна Л. М. Інформатизація управління закладами освіти / Л. М. Калініна // Нова пед. думка. – 2002. – № 3/4. – С.238–246.
21. Калініна Л. М. Функціональний підхід до управління закладом освіти / Л. М. Калініна // Зб. наук. пр. Сер. Пед. науки. – Херсон: Вид-во «ХДУ», 2002. – Вип. 32, Ч. 1. – С.25–31.
- 22.Калініна Л. М. Специфіка інформаційного управління закладами освіти / Л. М. Калініна // Освіта і упр. – 2003. – Т. 6, № 1. – С.47–66.
- 23.Калініна Л. М. Використання інформаційних ресурсів комп'ютерної мережі Інтернет в управлінській діяльності керівника закладу / Л. М. Калініна // Освіта і упр. – 2003. – Т. 6, № 3. – С.23–28.
- 24.Калініна Л. М. Функціональний підхід до управління 12-річною школою: аспекти розкриття теми у підручнику менеджера освіти / Л. М. Калініна // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. – К. : Пед. думка, 2003. – Вип. 4. – С.246–256.
- 25.Калініна Л. М. Стратегії управління школою в сучасних умовах / Л. М. Калініна // Наук. вісн. Ізмаїльського держ. гуманіт. ун-ту. – Ізмаїл, 2004. – Спецвип. – С.56–62.
- 26.Калініна Л. М. Сутність і специфіка стратегічного управління школою / Л. М. Калініна // Зб. наук. пр. Сер. Пед. науки. – Херсон: Вид-во «ХДУ», 2004. – Вип. XXXVI. – С.28–35.
- 27.Вдовиченко Р. П. Комп'ютерна підтримка діяльності установ і закладів як стратегія управління / Р. П. Вдовиченко, Л. М. Калініна // Зб. наук. пр. Сер. Пед. науки. – Херсон: Вид-во «ХДУ», 2004. – Вип. XXXVII. – С.19–25.
- 28.Калініна Л. М. Концептуальна модель системи управління ЗНЗ з позицій системно-кібернетичного підходу / Л. М. Калініна // Освіта і упр. – 2004. – Т. 7, № 3/4. – С.7–18.
- 29.Калініна Л. М. Теоретичне обґрунтування інтегрованої моделі автоматизованої системи керування ліцеєм / Л. М. Калініна // Вересень. – 2004. – Спецвип. – С.119–126.
- 30.Калініна Л. М. Інформаційні процеси в управлінській діяльності керівника закладу: сутність, специфіка та характерні ознаки / Л. М. Калініна // Освіта і упр. – 2005. – Т. 8, № 2. – С.35–44.

31.Калініна Л. М. Інформаційне забезпечення управління в практиці функціонування загальноосвітніх навчальних закладів: стан і реалії / Л. М. Калініна // Зб. наук. пр. Сер. Пед. науки. – Вип. XXXIX. – Херсон: Вид-во «ХДУ», 2005. – С.14–21.

32.Калініна Л. М. Автоматизована система управління «Школа»: моделювання і технологія використання / Л. М. Калініна // Освіта і упр. – 2006. – Т. 9, Ч. 1. – С.61–70.

33.Калініна Л. М. Якість інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом із використанням технічних засобів / Л. М. Калініна // Наук. зап. Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2005. – № 6. – С.14–18.

34. Калініна Л. М. Наукові підходи і методи вивчення особистості учня: аспекти розкриття теми у підручнику менеджера / Л. М. Калініна // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АПН України. – К.: Пед. думка, 2006. – Вип. 6. – С.250–258.

35.Калініна Л. М. Види соціальної інформації в процесі управління загальноосвітнім навчальним закладом / Л. М. Калініна // Наук. зап. Тернопіль. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка. – 2007. – № 6. – С.165–167.

36.Калініна Л. М. Феномен нелінійності у сфері управління освітою / Л. М. Калініна // Наук. зап. Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2007. – № 2. – С.51–56.

37.Калініна Л. М. Зміст і види правової інформації в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом / Л. М. Калініна // Нова пед. думка. – 2008. – № 1. – С.12–16.

38.Калініна Л. М. Програмно-методичне забезпечення навчального модуля «Стратегічне управління освітньою організацією» для керівників шкіл / Л. М. Калініна // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АПН України. – К. ; Луцьк: РРВ «Вежа» ВНУ, 2007. – Вип. 7. – С.267–279.

39.Калініна Л. М. Вихідні методологічні принципи системи інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом / Л. М. Калініна // Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту: зб. наук. пр. Сер. Пед. науки. – Чернігів, 2008.– Вип. 53. – С.201–205.

40.Калініна Л. М. Сутність і специфіка власне стратегічного управління / Л. М. Калініна // Освітній менеджмент: навч. посіб. / за ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки. – К.: Шкіл. світ, 2003. – С.60–93.

41.Калініна Л. М. Теоретичні засади соціально-педагогічної інформації / Л. М. Калініна, М. П. Легкий // Школа на рубежі століть: управлінський аспект: наук.-метод. посіб. / редкол. Л. М. Калініна, М. П. Лукашевич [та ін.]. – К.: ПП Компанія «Актуальна освіта», 2000. – С.115–138.

42.Калініна Л. М. Методика визначення пріоритетних видів діяльності керівника закладу освіти / Л. М. Калініна // Методика дослідження умов функціонування обласного ліцею для обдарованих учнів сільської місцевості:

наук.-метод. посіб. / редкол. Л. М. Калініна, Н. В. Кнорр, Е. В. Громова [та ін.]. – Херсон : Айлант, 2002. – С.28–35.

43.Калініна Л. М. Методика обробки й аналізу даних констатуючого експерименту щодо оцінювання діяльності вчителів ліцеїстами / Л. М. Калініна // Методики обробки й аналізу результатів констатуючого експерименту з проблеми «Організаційно-педагогічні умови ефективного функціонування Херсонського обласного ліцею»: наук.-метод. посіб. / редкол. Л. М. Калініна, Н. В. Кнорр [та ін.] – Херсон : Айлант, 2003. – С.186–195.

44.Калініна Л. М. Методологічні засади управління закладами освіти / Л. М. Калініна // Теоретико-прикладні аспекти управління закладами освіти: наук.-метод. посіб. / редкол. Л. М. Калініна, Н. М. Островерхова, А. Ф. Остапенко [та ін.] ; за ред. Л. М. Калініної. – К. : ПП Компанія «Актуальна освіта», 2002. – С.12–59.

45.Калініна Л. М. Соціально-педагогічна інформація: суть, характерні ознаки та її роль в управлінні школою / Л. М. Калініна // Дир. шк.: Україна. – 1999. – № 3. – С.9–13.

46. Калініна Л. М. Інформаційне забезпечення управління якістю освіти в загальноосвітніх навчальних закладах / Л. М. Калініна // Проблеми якості освіти: теоретичні і практичні аспекти: матеріали методологічного семінару Акад. пед. наук України, 15 листоп. 2006 р. – К.: СПД Богданова А. М., 2007. – С.150–153.

47.Калініна Л. М. Стратегія інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу / Л. М. Калініна // Стратегії управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства: зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АПН України ; за ред. Р. П. Вдовиченко, Л. М. Калініної. – К. ; Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2008. – Вип. 1. – С.5–17.

48.Калініна Л. М. Проектування управлінських інформаційних систем у контексті управління проектами у середній загальноосвітній школі / Л. М. Калініна // Управління проектами в закладах освіти: наук.-метод. посіб.; за ред. Л. А. Онищук. – К., 2007. – С.51–78.

49.Калініна Л. М. Сучасні функції керівника школи / Л. М. Калініна // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД, 1998. – С.111–113.

50.Калініна Л. М. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом / Л. М. Калініна // Зміст і технології шкільної освіти: матеріали звіт. наук. конф. Ін-ту педагогіки АПН України, 6 берез. 2001 р. – К. : Пед. думка, 2001. – С.31–32.

51.Калініна Л. М. Теоретичні основи інформаційного управління закладом освіти / Л. М. Калініна // Наступність у навчанні інформатики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої вищої школи: зб. Всеукр. наук.-практ. семінару. – Хмельницький, 2002. – С.89–91.

52.Калініна Л. М. Інформаційна діяльність керівника закладу освіти / Л. М. Калініна // Зміст і технології шкільної освіти: матеріали звіт. наук. конф. Ін-ту педагогіки АПН України, 26–28 берез. 2002 р. – Ч. 1. – С.36–37.

53.Калініна Л. М. Класифікація управлінської інформації як умова стратегічного управління / Л. М. Калініна // Зміст і технології шкільної освіти : матеріали звіт. наук. конф. Ін-ту педагогіки АПН України, 25–26 берез. 2003 р. – К.: Пед. думка, 2003. – Ч. 1. – С.33–34.

54.Калініна Л. М. Оцінювання діяльності вчителів ліцею / Л. М. Калініна // Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. «Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства», 16–18 жовт. 2003 р. – Херсон: ХДУ, 2003. – С.68–73.

55.Калініна Л. М. Формування і розвиток освітньо-інформаційного середовища в закладі освіти / Л. М. Калініна // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Інформаційно-комунікаційні технології у середній і вищій школі», 27–29 трав. 2004 р. – К.; Ізмаїл, 2004. – С.86–87.

56.Калініна Л. М. Управління інформаційними ресурсами в закладі освіти / Л. М. Калініна // Зміст і технології шкільної освіти: Матеріали звітної наук. практ. конф. Ін-ту педагогіки АПН України, 30–31 берез. 2004 р. – К.: Пед. думка, 2004. – С. 52–53.

57.Калініна Л. М. Структура і змістове наповнення автоматизованої системи управління «Школа» / Л. М. Калініна // Матеріали IV Міжнар. наук. практ. конф. «Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства», 7–9 груд. 2005 р. – К.; Чернігів; Ніжин, 2005. – С.60–64.

58.Калинина Л. Н. Система информационного обеспечения как основа формирования единого информационного пространства общеобразовательной школы» / Л. Н. Калинина // Материалы X Междунар. науч.-практ. конф. 19 мая 2006 г., Невиномыск / Невиномысский ин-т экономики, упр. и права; редкол. Т. Н. Рябченко, Е. Н. Павленко [и др.]. – Невиномыск: Изд-во НИЭУП, 2006. – С.25–31.

59.Калинина Л. Н. Оценивание качества автоматизированной системы управления / Л. Н. Калинина // Управление в социальных и экономических системах : материалы XV Междунар. науч.-практ. конф. 6 июня 2006 г., Минск / Минский ин-т упр.; редкол. Н. В. Суша [и др.]. – Минск: Изд-во МИУ, 2006. – С.207–209.

60.Калініна Л. М. Інформаційне забезпечення як основа управління закладом освіти / Л. М. Калініна // Зміст і технології шкільної освіти: матеріали звіт. наук. практ. конф. Ін-ту педагогіки АПН України, 30–31 берез. 2005 р., Київ. Ч. II. – К., 2005. – С.54–55.

61.Калініна Л. М. Критерії якості системи інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом / Л. М. Калініна // Зміст і технології шкільної освіти: матеріали звіт. наук.-практ. конф. ін-ту педагогіки АПН України 3–4 квіт. 2006 р. – К.: Пед. думка, 2006. – С.185–186.

62.Калініна Л. М. Класифікація управлінської інформації / Л. М. Калініна // Управління в умовах трансформації економіки: зб. наук. пр. за матеріалами наук.-практ. конф. економіко-технологічного ун-ту. – Бровари, 2007. – Вип. 2 – С. 40–45.

63.Калініна Л. М. Критерії оцінки якості освіти учнів основної школи / Л. М. Калініна / Анотовані результати наук.-дослід. роботи ін-ту педагогіки АПН України за 2006 р. – К.: Пед. думка, 2007. – С.194–195.

64.Калініна Л. М. Лабораторія управління освітніми закладами / Л. М. Калініна // Інститут педагогіки погляд через роки...: (До 75-річчя від дня заснування Українського науково-дослідного Інституту педагогіки). – К.: Пед. думка, 2002. – С.138–141.

65.Калініна Л. М. Теоретичні основи системи інформаційного забезпечення управління загальноосвітніми навчальними закладами / Л. М. Калініна // Зб. наук. пр. «Інформатизація освіти України: стан, проблеми, перспективи» / Херсон. держ. пед. ун-т. – Херсон: Айтлант, 2001. – С. 44 – 45.

66.Калініна Л. М. Концептуальні засади стратегічного управління в сфері освіти / Л. М. Калініна // Матеріали V Міжнар. Інтернет наук.-практ. конф. «Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства», листоп. 2007 р., Київ. – Режим доступу: веб. <http://ipit.kiev.ua>.

67.Калініна Л. М. Автоматизована система управління «Школа»: інструкція користувача / Л. М. Калініна. – К. ; Миколаїв : УОМВКМР, 2006. – 32 с.

АНОТАЦІЇ

Калініна Л.М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06. – «Теорія та методика управління освітою». – ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». – м. Київ, 2008.

Дисертація репрезентує теорію та методологію управління загальноосвітніми навчальним закладом (ЗНЗ) на основі використання сучасних наукових підходів, ІКТ і технічних засобів. На основі системного аналізу розкрито сутність основних дефініцій, виокремлено сутність і специфіку інформаційної діяльності, проблеми її організації та здійснення; розкрито генезис загального менеджменту і його вплив на становлення інформаційного як нову галузь освітнього менеджменту в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні; визначено і конкретизовано загальну структуру принципів управління ЗНЗ, яка містить три основні групи: загальні, структурні та спеціальні – інформаційного забезпечення управління ЗНЗ, які обґрунтовані. Узагальнено характерні ознаки категорії «інформація», виділено її основні концепти та 22 категоріальні модифікації на основі атрибутивної та функціональної концепції інформації, філософії інформаційної цивілізації та низки наукових підходів; окреслено поняттєво-термінологічне коло проблеми дослідження як сукупності базових («інформація», «інформаційне забезпечення», «інформаційне управління ЗНЗ») і похідних понять; класифіковано види соціальної та управлінської інформації, розкрито їх

сутність та охарактеризовані джерела інформації, що циркулюють в ЗНЗ; обґрунтовано зміст і структуру інформаційної компетентності керівників ЗНЗ і за розробленою методикою і критеріями визначено стан її сформованості. Теоретично обґрунтовані і експериментально апробовані моделі: системи інформаційного забезпечення управління ЗНЗ; факторно-критеріальна модель ефективності управління, модель джерел інформації.

Ключові слова: інформація, інформаційне управління ЗНЗ, інформаційний менеджмент, інформаційне забезпечення управління ЗНЗ, інформаційна компетентність керівника, інформаційні ресурси і процеси.

Калинина Л.Н. Система информационного обеспечения управления общеобразовательным учебным заведением. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.06. – «Теория и методика управления образованием». – ГВУЗ «Университет менеджмента образования». – г.Киев, 2008.

Диссертационная работа представляет комплексное теоретико-экспериментальное исследование в научной области информационного менеджмента в сфере образования, в которой раскрыты теория и методология информационного управления ОУЗ на основе системы информационного обеспечения управления ОУЗ, совокупности системно-кибернетического, функционального, информационного, синергетического, ситуационного, деятельностного научных подходов, универсальных принципов управления и специфичных – информационного обеспечения управления ОУЗ, факторы отбора информации, механизмы субъектно-субъектного и субъект-объектного взаимодействия в уровнево-деятельностной структуре системы управления ОУЗ и их роль в реализации приоритетных направлений национальной политики развития информационного общества в Украине.

Система информационного обеспечения ОУЗ разработана с использованием технических средств на основе теории информационного менеджмента, социальной информатики и концепции управления информационными ресурсами, представляет интегрированную информационно-управленческую систему, состоящую из следующих компонентов: целевой, субъектно-деятельностный, содержательный, технико-технологический, результативный и доказана эффективность ее функционирования на основе применения факторно-критериальной модели эффективности управления ОУЗ. С помощью метода корреляции и двухфакторного дисперсионного анализа установлена взаимосвязь между организацией информационного обеспечения управления и эффективностью управления ОУЗ, интегральными показателями эффективности управления и результативности образовательного процесса, наличием в ОУЗ информационных управленческих систем и удовлетворением информационных потребностей руководителей ОУЗ. Теоретически обосновано и раскрыто структуру, и содержание автоматизированной системы управления ОУЗ (АСУ) с использованием современных информационных сетевых технологий; технологию использования АСУ, научно-

методологическое обеспечение компьютерной программы АСУ; определена и конкретизирована структура архитектура базы данных АСУ, принципы управления общеобразовательным учебным заведением (ОУЗ): общие, структурные и специальные – информационного обеспечения управления ОУЗ.

Выявлены характерные свойства категории «информация», определены ее основные концепты и 22 категориальные модификации на основе научных подходов, атрибутивной, функциональной и тезаурусной концепций информации, философии информационной цивилизации и совокупности научных подходов; обоснованы базовые понятия («информация», «информационное обеспечение управления ОУЗ», «информационное управление ОУЗ»); определен понятийно-терминологический аппарат проблемы исследования, классифицированы виды социальной, социально-педагогической и управленческой информации в ОУЗ, охарактеризованы источники информации, раскрыта сущность видов информации которые циркулируют в ОУЗ. Обоснованы содержание и структура информационной компетентности руководителя и за разработанной методикой и критериями определены уровни ее сформированности. Раскрыта сущность, специфика информационной деятельности руководителя, проблемы ее организации и реализации; разработана базовая составляющая повышения квалификации руководителей ОУЗ в институте последипломного педагогического образования на научных основах теории информационного менеджмента и комплект ее учебно-методичного обеспечения.

Определена структура организации информационного обеспечения ОУЗ как процедуры и этапы работы руководителей с информационными потоками; разработана и проведена апробация комплекса методик для оценивания уровней эффективности управления ОУЗ, организации информационного обеспечения управления ОУЗ, уровней определения информационной компетентности руководителя, алгоритм определения и технология статистической обработки значений коэффициента эффективности управления ОУЗ.

Ключевые слова: информация, информационный менеджмент, информационное управление ОУЗ, информационное обеспечение управления ОУЗ, информационные ресурсы и процессы, информационная компетентность руководителя.

ANNOTATIONS

Kalinina L.M. System of Dataware in Management of General Education Establishment. – Manuscript.

Thesis for a Doctor's degree in Pedagogical Sciences in speciality 13.00.06. – «Theory and Methodology of Management of Education». – University of Management of Education.– Kyiv, 2008.

The thesis is devoted to theory and methodology of management of general education establishments on the grounds of the use of modern scientific approaches, ICT and hardware.

On the basis of system analysis, the essence of main definitions is exposed, the core and specificity of informational activity, problems of its organization and realization are clearly recognized; genesis of general management and its influence on informational environment as a new branch of educational management in the development of informational environment in Ukraine is uncovered; the general structure of management principles in general education establishments is defined and specified, including three main groups of dataware of general education establishments management: general, structural and special ones, which are well grounded. Characteristic features of the category «information» are generalized, its principle concepts and 22 categorical modifications are singled out on the grounds of attributive and functional conception of information, philosophy of informational civilization and a number of scientific approaches; conceptual terminological circle of the problem of research is denoted in the form of the aggregate of basic («information», «dataware», «dataware of management of establishments of general education») and derived notions; types of social and managerial information are classified, their essence is shown and sources of information which circulate in establishments of general education are characterized; the matter and structure of informational competence of the managers of general education establishments are substantiated and according to the devised methodology, the state of its formation are determined. Such models as the systems of dataware in management of general education establishments; factor-criteria model of management effectiveness, the model of sources of information are theoretically validated and experimentally approved.

Key words: information, informational management of general education establishments, informational management, dataware of general education establishments, informational competence of the manager, informational resources and processes.

Підписано до друку 17.11.2008 р. Формат 60.90/16

Автор. Аркуш. 1,9. Папір офсетний

Гарнітура Times. Тираж 100. Зам. № 1/271

СП «Інтертехнодрук»

Реєстраційне свідоцтво ДК № 14894 від 25.06.1999 р.

01034, м.Київ, вул. Ярославів Вал 26.

Тел.272-19-16